8426
III

Pawlicki Stefan, ks., prof., dr.

Etyka.

R. 1884-1885.

2 Ety. a

Wstęp

Waż. i znacz. nau: powin. być mierzo.
Konsek. jakie one odda. jednost., ~~cały~~ narod.
cał. ludzko. Z tego punktu widzia.
Ety: musi …

Pawlicki III U.

8426

1.

na wydz. teolog.

Szkic do wykładów w półroczu
zimowem r. 1884/5 F (p.t. „Filozofia chrześcijańska, część V:
Etyka" ~~[illegible]~~. [Kart a–c, 1–49]

{Wykłady powyższe wyszły w ~~[illegible]~~ odbiciu litograficznem, ~~[illegible]~~ ~~pod pewnym tytułem~~ i z datą 1885
(BJ sygn. 71336.II i 71337.II), różnice stylistyczne między
niniejszym szkicem a litografiją są jednak dość znaczne}

i w litografii również)

F które w spisie wykładów (wbrew tytułowi „Etyk.

2 Ety. a

Wstęp

Wain. i marz. nau: powin. być mierzo.
Konyść. jakie ona odda. jednost. naród. cały
cał. ludzko. Z tego punktu widzia.
Ety: musi zająć miej. najwyż. w
szere: nauk. Treś. jej bow. moralu.
a bez jak. moralu: ~~ctow~~ jest najwyż. ~~jego. tego.~~
~~nie może~~ ozdob. ctow. i najpewniej. skarb.
~~Człow. gin. przez niemoral:~~
ginie jego imię: tak jest nierbed:
warunk. jego istnie:
1) Jest najwyż. jego ozdo: bo ona
mu daje wart. prawdzi: doskona: zaped.
Wiele może mieć ctow. przymiot. ceau.
ale najcen. były zawr. i kędy. moralu.
W starożyt. nie. niedokła. poję. o niej
ale mimo to waże. ją rzecz najważniej.
Sława Penelopy – haniba Heleny
Arystyd. – Alcybiad.
Sokrat. – Sofiści –
W Rzym. tak samo:

Fabrycy:	Cezar
Cyncynat.	Aug.
Katon	Seneca

Antonin Pobożn.	Trajan
Marek Aureliusz	Hadryan

Nie ważn. w chrześcij.

Stawia. nc ot[?] tam. ludzi najmoral.

2) Jest niezbędn. warun. jego istnie.

Człow. niemoral. gin. –

albo sam nc rob. wymierza. sprawied.

albo ~~wyłączon.~~ przez prz społecz.

A nawet żyje: jest najnieszczęśl.

z ludzi, chociby nie wiedzia – o jego

niemoral.

3) Tak samo społecz.:

Naw. Darwinist. przyjmu. że pierw.

zasady: społecz. musia: mieć jak.

porząd. moral. a jeśl. nie mia:

to musia. zgin: w walce o byt,

przed organizacya. społecz. ~~przeciwnej~~.

zasad moral.:

Bez nich żadn. społecz. istn. nie

może

Cz[ę]sto upad. ludów stawiają. jeśli

nie ~~następst.~~ ich niemoral.

Żydzi – Perso. – Grecy – Rzym.

3 Ety.
4

W now. czas. prawo to samo wszyst.
panu. –

społeczn. gin. przez niemoral.

4) W sztuk. piękn. interes. nasz najwięk.
idea moraln. Utwor piękn: pozbawio: tej
idei, albo zostaw. nas obojętn. albo budzi
wstręt: a jeśli ją obrazi. przeciwne.
wstręt.

Każd. dramat górn. w jedn. idei
a ta jest koniecz. idea moraln.
Dramata starożyt.
a Szekspira
Komed. bosk. Dantejsk. –
Każdy ma dla tych utwor. interes
najwyż. bo nie że ten chodz.
o sam. treść utwor. o jego doskon.
lub odmiane: moral: jego śmierć
lub życie czy w ten czy owym.
życiu –

~~A nie byl~~:

5) Nie ciasn. w naucz.: z wszystk. ~~nauk.~~ zdaj.
lub twierdz. lub nauk ocenić. ziem. wszystk.
te, które umoralnia: ludzk.
Każd. relig. wygłasz. pew. zasa. moral.
a te są uważ. za jej ogni. istot. wszystk.
Wartość relig. ocenić. słuszn. według.
owoc. moraln: które ona wyda w jedno.
i społecz.

Chrześcij. mówi. pogan. i bałwochw.
że ich relig. zła, bo dozwol. lub wym.
postęp. niemoral.

Na odwrót, gdy który. pogan. zaczął
prowadz. życ. moraln. denuncjow.
go jako chrześc.

5) Nie dyst. relig. – Każd. nauk. genia.
jest według wpływ. jej na morale.
Nauka nie może. uwagi. z morali.
zostaw. ludzi obojętn. ona może
traf. do mat. twórb. wszyst. ciekaw.
ale nie potraf. umoc. serc: nie
wywoł. żadn. uniesien.

Za ~~twierdz.~~ matem. lub botani. ludzie
się nie biją, ale za ~~idee~~ wyprzeda moral. i społecz.
zaw. gotow. dobyć oręż. a jeśli im się przypatrz.
obojętn. dowod to, że społecz. umar.

Ile razy zjaw. się nau. nowa, ludzie
pyta. się czy ona nie zagraża. ocen. moraln.

lub aby ja pojię: Jeże. ani jedn. ani
drug. do spojr. obrzęd. i pozda dalej–
ale więk. zdaje się nagrazi. a będą ogr.
i mięz. jd. dzisiś

~~Sokrat.~~

Sofiści i Arystot.

Sokrat.

Prześladowan Anaxi. w pań. wyzn.

u Jerusz. w przedh. wiek.

i wszyscy –

Sąd. Kopernik. w astron.

Kwest. potopu w geol.

Kwest. Darwin. w zoolog.

Samheol. przedhistor. –

Niezależnie ~~morale~~ wszystk. tych kwest. zew. które teol.: a ne spol. teol.

Kwest. moralc.

6) Jakież mieć musi znacz. nauk. które się zajmuj. kwest. tak żywotn. Jeże. filoz. jest główn. z nauk i wszyst. im. barwę ~~ton~~ nada– i kierunek ~~kresk~~: to wszyst. filoz. jej zmian ~~...~~ które bezwzgl. pomiera się ~~drga kotaore~~ wybr. lub wolniej wcześ. pod wpł. lub mniej parcian interes. żywot. ludzk. – jest etyka

Stuar. Spencer uważ. Ety. za uzupeł. filoz. i najwyż. do któr. wszyst. inn. służą za przygotow.

Etyka lub filoz. moral: zajmu. się ~~moralno:~~ czyli tem, co jest dobr. lub złem w czyn. ludzk.

mos = zwyczaj, obyczaj (u zwierz. lub ludzi) może być zły lub dobry

= bezwiedn. lub wiedzy stały sposób działa. –

Filoz. moral: nie zajmu. się każd. czyn. ludzk. każd. stroni. lecz z wielk. licz. czyn. ludzk.: wybie. te tyl: które mają znacz: pewn: moralno:

honestum (dishonestum) złe lub dobre

każdoś każdydoś –

Choć ściśl. oznacz. isto. filoz. moral: należy przypomn. że od najdawn. czas: stale zas od Aryst: dzieło. filoz: na teoret. i prakt:

Teoret: rozpada. się na fizy: i metafizy. czy teolog. a trzecim działem, którym w stosunk. zas wstęp: przygotow. ~~więcej przygotow. była logi~~ w części ze doskonale. dwóch wymienio. części była dyalekt.

prakty: zas filoz: dzieli. się na etyk. ekonom: polityk.

Nazywa. się prakty. bo (nie dla tego że ona występ. czyn. lecz że) zajmu. się czyn. ludzk: Jest więc właściwie i ta filoz: teoret: w tem znacz: że podaje teoryą czegoś.

W isto: czy zastan. się nad Bog. lub świat. czy nad życ. ludzk. znajdu. się zawsz na polu teor: czyli wykład. pewien całokształt prawd, odnoszą: się do jak: bytu (myśl. czy rzeczywist.) to jakie. wiedza. jest. ~~przyrod.~~ zmysłow. czy nadzmysło. a czyny ludzk. są niezaprzecz. jakiem. jest.

Zachodz. jedn. ~~która~~ które każd. czyni dosyć ÷

÷ nie będ. nazw. filoz.

W inny sposób zastanawia. się nad Bog. lub przyrod. nad prawd. matem. lub myśle. a w inny nad życ. ludzk: W pierw. raz. chodzi nam tyl. o praw: w drug. ~~o to~~ nie tyl. o prawd. lecz także o to, aby (zasad. które wymaliś.) ~~praw:~~ takie były wykon: aby cel który odkryje: przez rozumno. także był sprowadz. w życ.

Zapew. że każ. teor: nawet najbar. oderw: wpływ. zwrot. na układ życ. ludzk. jednak: nie jest to bezpośre. zamierzo. Może się zajmo. matem. lub fizy. lub teolo: a pozost. w takk wypadk. rzeczyw. że trzecim. zupełn. życ. ludzk. z oka, ale teor: życ. ludzk: nie miałaby celu żadn. gdyby jej nie chodzi. bezpośre. i głown. o sprowadz. w czyn swoj: ~~[illegible]~~ dogmat. Nikt dla sam. człeka: nie zajmu. się kwest. n.p. monogamii, rozwod. wychowa: stosun. rodzi. do dzie: monarch. chol. i konstytu. każdy zmier. występ. i kierz. wogóle, lecz mian: te kwest. rozwiąz. w życiu ~~aby~~ czy ~~prywat.~~ i domo. czy polit. i społecz.

To każ. widz. rozum. dla czego tamta nazyw. się filoz. teoret. a ta prakty.

Może ją tak wyraz: Filoz. teoret. zajmu. się tem co jest a prakt. tem co ma być:

Jeszcze inne znacz. dla któr. tamta teoret. a ta zow. się prakty:

~~Jeżeli prakt. filoz. zajmu. się wszystk. czyn. ludzk: i życ. ludzk.~~ daje im. Jednak. nie wszystk. czyn: ludzk. zajmu. się filoz. prakty: –

Życ: ludzk: (ma 2 strony) ogólno-ludzk: i szczegół. ludzk:

Każdy jest człow. ale prócz tego jest czemś tj. ma swoje specyal. zaję. i powoła.:

żołnie. – rzemiesln. – mówca – poeta –

Każde z tych zaję. czy umieję. ma oczyw. swoje (zasady i przepisy) ~~[illegible]~~ która zastos. podaj wiedza. filoz. prakty. –

Retorykę – poetykę – i t. d. ÷

Ety: zajm. się ~~czyn~~ działa. ludzk. ale nie wszystk. ich z pod Każd. wzgląd.

Ukaz. ~~okr~~ zależn. filoz. przedmiotu jakiegoś nau. i granic: pomniej: rozważ. ją z ipter. punkt widz: Każd. pomniej. filoz: jest pomniej. ~~nauk~~

Iº przyp: przyjęc. zaś może być czwor:

1) materya: (= czyny ludzk. samodziel.)
2) formal: (= czyny moraln.)
3) celow: (= zdążaj. do celu najwyż.)
4) działa: (wypływ. z cnoty)

—

Im. słowy:

1) o celu człow.
2) o czyn. ludzk:
3) o istocie czyn. moral:
4) o cnot: i nałog.
5) o praw:

—

Jest to tak zwa: Ety: ogól:
należ: by dod. Ety. specyal:
która na podstaw. ow. zasad ogóln: rozbiera
także obowiązki, jakie mamy
względ. Boga – sieb. – inn. ludzi:
Jednakże tę częśc pomijż. w wykład. moich.
Ten ogóln. część, którą dzi. niekt. nazyw. Ety.
ogóln. była w starożytno. Etyką w zupełn. znacz.
część zaś o obowiąz. równie się mniej więc.
temu, co filoz. stanowią: wykład. w ekono.
i polity.

÷ Różn. filoz. prakty: nie zajm. się ~~szczegól~~ przepisa: lub prawi: poszczegól. sztuk, części lub porot: nie uczy, jak. zostać dobrym mówcą dobr. rzeźbia: dobrym żołnie:

lecz jak być dobr: człow: a dobr: człow. jest tedy. który najdoskonal. spełn. zadan. ogóln. ludzk. osiąga cel, wytknięty przez Boga każd. człow.

Człow. jedn. nie żyje sam za się. bez w ~~rodzi.~~ i społeczeń (~~jedn. względ. = rodzi~~ drug. ~~rodzi. = ludzk.~~) (rodzin: narod. państw. społeczeń.) musi więc etyk. rozważ: zadan. ~~to, co~~ jest ~~dobr. i złem~~ człow. w życiu osob. rodzinn. społecz: jednak. nie wszystk. czyna: które ~~ale mowa tylko z pola~~ odnoszą się do ogóln. ~~zadan~~ celu człow. ~~tu~~ w życi: osob. familij. społecz. i polity. lecz tylko temi czyna: ogólnoludzk: które mają związ. z moraln. czyli z tem, co jest dobr. i złem.

Będzie więc podział Etyki taki według 5º punkt. widz. czyli przyp: pod które może być rozważ. każdy przedmio. nauki.

1) cel
2) mater:
3) formal:
4) działając: (efficiens)
5) ~~o przedmio~~ wzór (exemplar)

Rozd. I O celu człow.

Że każd. czyn. ludz. zmierz. do jakieg. celu nie ulega wątpliw. Zachodz. pytanie - czy czyny ludz. z któr. skła. się samo[?] życie nasze, każde zdąża. pośred. czy bezpośred. do jakieg. celu wspóln.

§ 1. Wola ludzka zdąża zaw. do jakieg. celu ostatn. czy najwyższ.

Cel albo pośred. albo ~~ostatni~~:

Cel pośred: w środk: za pomo. któr. chce: osięgn: jak. skut.

Cel ~~ostatni~~: sam skut.

Cel ~~ostatni~~ może być podwój:

a) względn. osta:

b) bezwzględ. ostat.

Tera nasz nie zajmu. się cel: względn. ostatn. bo że takie cele człow. ma bezwzgl. przed oczu: nie ulega wątpliw:

Zajmu. się cel: bezwzględ. ostat: czy: najwyższ: do któr. zmierza. wszyst. czyny ludzk:

Gdyby nie było jedn. celu najwyższ: wola ludz: wcale by nie działa. Działa bow: zaw. pod impuls. jakieg. celu. Ale ten cel da się złożyć ... z szeregu celów podrzędn. Gdyby nie było celu najwyższ: nie dział. by te cele podrzędn. ~~też~~ ... pomocn:

Illa, quae propter se tantu volumus, cetera vero propter ipsu. Aristo. Eth. I. 1.

Ultimū in assecutione ē primū in intentione.

Racya taka: do ~~ponsza~~ woli potreb: jedn. rozum. pobud. które bywały pierw. Pierw. pobud. dla rozum. jest to, co dla woli jest koni. ostatn.

Kon. ostatn = w któr. wola zupeł. odpocz: czyli jest zupeł. zadowolo:

Zat. ~~wol.~~ ostat. i zupeł. zadowol: czyli cel ostatn. jest koniecz. potreb. aby wolę w ruch wpraw.

Aryst. powiada: że gdyb. życ. ludz: nie mia. jedn. celu ostatn. byłyby pragnie. i żądz. w człow: bez racyi bytu. Bo żąd. i pragn: w które obfitu. natu. ludz: nie mogłyby się. być napełnio. bez jakie. celu, do któr. człow. zmier. niby do spoczyn. ostatn.

Gdyb. zaś kto zarzu. że człow. pragnie. nigd. nie raz wszystkie. a ledwo jedno jest zaspokoj. drug. powsta. a gdy to uiszczo. pierw. wra. z siłą podwój. (zob. Aryst. Polit. I. 6: infinito concupiscentiâ existente, homines infinita desiderant) należy odpow: że nienasycon. nie dow: że życ. ludzk. nie zmie. do celu ostatn. ani ~~tak~~ że ludz. tak. sob. nie wytyka. lecz że go mierzą. w rzecz. któr. zupełn. spoko. ni zadowol. dać nie mogą. Stąd rodzi się niepo. i nowe coraz potrze:

§ 2. Definicye dobrego.

T. Ostatn. cel. do któr. zmie-
wola ludzka, jest szczęście[?] zupeł.

Szczęście jest wynik. dobre: czy rzeczyw. czy
pozor.

dobr. czy rzeczyw. czy pozor. jest rzecz każ. któ.
może być przedmiot. pożąda:

1) ens quatenus ē appetibile

S. Thom: ratio boni in hoc consistit quod
aliquid sit appetibile (I. qu. 5. a. 1)

a) W któr. to defin. appetibile nie koniec:
oznacza tyl. rzecz której nie ma: lecz
każd. rzecz. której wola ludz. pożąd.
może, bez wzglę. na to, czy ją mamy,
czy nie mamy.

b) Pożąda. ~~rzecz~~ bierze się w znacz. najszer:
nie tyl. ~~rozumne~~ opożąd. rozumne. lecz także instynkt.
a nawet o materyal. rzeczach.

Także znaczy: defin. Aryst: bonum ē id
quod omnia appetunt

c) Ta defin: bierze jest ze skut.

2) Inn. defin. ~~bierze~~ otrzym. się może przez analiz.
pojęć: dobr:

Jeżeli: dobr. jest tego rodz: że ono
wywoła. ruch ku sob: wtedy ono mieć
się do tego ruchu, jak przyczy. do skut.
Może. wtedy analiz. sam. przyczy: może
zmienić się, dla mnie: dobro jest tego rodz:
że ono ku sob. ruch wywoła:

Odpow: to jego natur: odpowie: owe: niko-
który uczyw: dostos. - cy przenosi: pożądo.
bonū ē cuī quatenq ē conveniens

3) Dobro może być rzeczywiste (reale
apparzorne (apparens)

Rozróżn. także dobro w sob: (bonum in se)
dobro dla drug: (bonum alteri

Ten podz. jest nie dokład.
należ: by odróż. dobro w znacz. pierw.
w znacz. przenoś.

dziela także dobro na uczciwe (honestum) odpowie: rozumo: (conveniens rationi)
przyjemne (delectabile) u żadzy, jako jej uspokoję: terminat (appet. notu
korzystne (utile) o ile jest środk. do osiągnię. dobra.

Są do właściw: trzy formy dobre: mogące
znachod. się w rzeczy tej sam.

Są to trzy poglad: z który. wyp. obej-
mujen. ale nie odwrot.

Racya w tem

Treść t. j. korzyst: może tylk. być środ. (medium)

drug. t. j. przyjem. ~~pow~~ może być skut: czy 1° czy 3° - ale nigd. celem

pierw. t. j. cnotliw. ma się do drug. jak przycz. do 3° jak cel

-

Złe (malum) jest to brak dobr: przynależn. (privatio boni debiti)

podr. gdy wykl. brak dobr: jest defekt. Defectus simplex negatio alicujus boni odział na: i malum ē defectu perfectionis in re, quae illā naturaliter habere debet

złe w sob. (malum in se)

złe dla drug. (malum alteri)

inny podział niecnotliw. inhonestum

przykre (contristans)

szkodzące (impediens)

Inny podział: złe któ. jest winą (malum culpae)

" - karą (malum poenae)

pierw. jest brak zgod. międ. wolnoś. woli a prawa. moralno.

drug: złe fizycz: które jest skutk. winy -

Przypis. do odrodz. ~~str~~ Ety 4.
str:

Błędn. defin. „dobrego"

Giżycki: Grundzüge d. Moral. Leipzig 83. p. 14-18: Dobro ozna. wart. Być dobr. = mieć wart. Być złe. = nie mieć wart. Oba poję: odnosz. się do czu: a ow. albo przyj. albo nieprzyj. Rzecz jest dobr. i ma wart. jeże. jest przyczy: wzniec. przyjem. lub oddale. wznie. nieprzyj. ~~a zła jest rzecz~~ (unmittelb. od. mittelba: Ursache angenehmer Bewusstseinszustände i t. d.) a zła jest rzecz, któ. jest przy. wzn. nieprzyjem: lub oddala. wznie. przyjem.

Wno: stąd, że rzecz nie są w sob. ani złe ani dobr. lecz tylk. przez wzgląd. na rzeczy. któr. sprawia. przyjem. lub nieprzyje. Ta sama rzecz dla róż. istot może być zła lub dobra, tak samo dla tej sam. isto. gdy odmie. się jej usposob.

Przedtem to sam. Locke powied. w tych sam. słow: Rzeczy ~~tylk~~ są złe lub dobr. przez wzgląd. na przyjem. lub ból. Nazywa. dobr. wszyst. to, co jest zdoln. wywoł. lub powięk. w nas przyjem. i t. d. (An Essay concerning human understanding. Book II. Chapter 20.)

-

Spinoza Ethic. Pars IV. Defin. 1. Per bonū id intelligā q. certo scimus nobis esse utile. Defin. 2. Per malū autē id q. certo scimus impedire quo minus boni alicujus simus compotes a z Prop. VII tej sam. częś: dowiadu. się, że quatenus rē aliquā nos lætitia v. tristitia afficere percipimus, eandē bonā aut malā vocamus. -

Neguje pojęc: dobr: Guyau. Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction Paris 1885 (~~Alcan~~ str. 254. 8°. - Alcan) Uważa dobro ~~(p. 1)~~ za przesąd (le préjugé du bien p. 1) uważa je za pojęcie nieokreślone, które rozpły. się w hypot. metafi. (p. 8) Mimo to twier. że cele za któ. ugania się ludz.

motu (appet.

Jeśli: dobro jest to, co pociąg.

bez. złe to, co unikat.

Musi więc być w istot. każd. siła, która

porusz. się ku dobr. ucie: od złe:

siła ta appetitus – chęć

Żądność (= inclinatio rei ad bonum)

(chęć) (appetitus) albo zmysło:

albo rozum.

albo mechani.

~~żądność~~ rozum. = wola (voluntas)

w ruchu woli do dobr: trzy chwile

upodoba. (complacentia)

pragnie. (desiderium)

~~posiad.~~ używa.; ~~radość~~ (fruitio-gaudium)

w ruchu odwrotn. od złe: tak. 3 chwi.

wstręt (displicentia)

ucieka. (fuga)

cierpię. i smutek (tristitia)

Zob. przypis. na odwrot. stro.

w rzeczywist. chęci są wielorak. dają się jednakże sprowadzić do jak. jedno. (p. 8) a tą jedno. będz. życie same (p. 11) czy: zachow. i pomnaż. życ. tak ~~cielesn.~~ jak ducho. (p. 12) lub co na jedno wychodzi: afirmo: życie swoje jak naj dokład. i naj zupełn. w wszystk. właściw. swoich i wszystk. sposobe:

Każdy widzi, że Guyau, tak samo, jak Aryst. przyjmu. cel jed. wszystk. czyn. nasz: jeżeli zaś nego. pojęci: dobr: to chyba dla tego, że zbyt ciasn. granic. mu nazna. Defin. Aryst. tak ness: że ~~[illegible]~~ niej zmieści się każde dobro, bo ona = cel ostat. do który. zdąż. wszelk. żywot. wiedz. czy bezwiedn. a nawet wszelk. materyal. ist. wierzy. —

§ 3. Ostatni cel, do którego zmierza wola ludzka, jest posiadanie ~~Boga~~ najwyższego dobra czyli szczęśliwość zupełna.

A. Trzy być. są powo. dla których czegoś chcemy: albo dla korzyści albo dla

dla przyjem.

dla samo. udoskon. cz. ozdoby

Trzy te pow. są to 3 rodz. dobr.

a zat. wola sama: nigd. ~~nie może~~ nicze: chcieć nie może jedno dobre: Jeżeli zaś chce ~~czego~~, to dla tego że ~~jest~~ jej się wyda ~~zła~~ złego ~~lub~~ jej się wyda: dobr. przynajm. pod jedn. z trzech ~~nie może chcieć jako złe~~ wymienio. względ.

Inn. słow: wola sama nie może chcieć złego o ile jest złem, to musi: by chcieć rzeczy, która jej przyno: niesła:

" " wstręt

Tego nas uczy doświad. codzien. " " szkody

Jest także rzecz metafizy:

Gdy. wola mogła chcieć złe: jako złe.

to musi także mógł chcieć dobr: jako dobr:

To oczywis. – ~~[illegible]~~ wcale nie prawdziwe:

W takim raz. złe i dobro musia: by dać podciągn. się pod jedno pojęc: wspólne.

Ale dwa te pojęc: wykluczają się wzaj.

Tak jak wyklucz. się fałsz i praw.

I to oczyw:

Nie może zat. wola chcieć zła: o ile jest złe: lub dla tego że jest złe:

Tak jak rozum: nie może mieć za przedmio: poznan. fałsz jedno praw.

Wszystko więc, czego wola chce, jest dobr.

lub przynajmn. dobr. jej się wyda.

<u>B. ~~Szcz~~Szczęśliw</u>: jest posiad. i używ. dobra:
Jest to 3a i ostatn. ~~wol~~ chwil: w ~~zdąże~~ ruchu
woli ku dobr: Do jakiegokol. dobra wola
zdąża, zaw. one chce je posiąd. i jego używ.
Jest więc szczęśliw. u końca każd. aktu
woli a że wykazał; że życie ludzk. ~~mus~~ ogóli
suma aktów woli, je składają: musi
mieć cel jak. lub kon. ostatn. najwyż.
przeto życ. ludzk. musi zdąż. do szczęśliw.
zupełn. bo dwa te pojęc: są w grun:
jedną rzecz. brana raz przedmio. drug.
raz subjekt.: Objekty. wola zdąża do
dobr: najwyż. jako do celu ostatn: które to
dobro, gdy osiągnię. zosta. daje subjekt. szczęśliw.
najwyżs. zupełn.

<u>C</u>: Cel ostat. i najwyżs. ten jest, do któr.
zmierza. wszyst. czynno. a któr. sam nie bywa
już odnoszo. do celu wyższ. Ten cel najwyżs.
jest pierw. pobud. dla woli. Ale dla
woli pobud. byłaby obojętn. gdyby u końca
drogi nie spodziewa. się posiąść: przedmio.
i spocząć: zupełn. Gdyby się tego nie spodziew.
musiał: by nazwać. sob. inny cel jak.
najwyżs: a zar. z nim najwyżs. szczęśliw.
Stąd ostatni celem będzie: dobro najwyżs.

a jemu będzie towarzy: nuzilior najpsz. zupeln. -

Boet. de consol. prosa 2.: Oīs mortaliū cura, quā multiplicīū studioz labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finē nititur pervenire.

August. de Trin. XIII. 5.: Oēs hōes beati esse volunt ē h. ardentissime appetunt ē propter h. cætera appetunt

—

Nigdy filozof. o to nie spiera: się, ~~czy~~ że cłow. ~~jest~~ ostatn. cel. jest nasz: Śćzo: najbardz. rob. przeciwn. ne ~~celo~~ chorągw. swoi. wypisa: wyr. nazi. vita beata a pier. zralar: zwolenni. To dla tego jedyn: że przyrzeka: wszyst. sekret życia nuzilior. Sokr. Plat. Arist: Epikur. i Stoi: Materyal. i Spiryt: Sceptyc. i Misty: Zdąże. do jakiegoś ~~vita beata~~ sumū bonū po ktoré. sporzien. że posiad. nasz. ich życie.

§ 7 Nie może człow. mieć
kilka celów bezwzglę. ostat.

Jeżeli twierdz. że człow. nie może mieć kil: celów osta: nie znaczy to, że cel osta: nie może objekt. skład. się z kilku przedmio: lecz że w żad. spos. nie może równocześ. każdy z tych przedmio. uważ. za cel swój najwyż.

1) Defin. ostatn. cel. = do którego odnosi. wszystk. cele pomnieje. a który sam nigdz. nie jest od-noszo. lecz nie cała rzeczą bydź w sob: wy-który najzupeł. zadawal. pragnie. nasze a stąd najwyż. dobr. być nam się wyda.

Gdyb. więc człow. mógł mieć choć dwa cele najwyż. to żad. z nich nie mógłby dać nam szcz. zupeł. bo osiągną. jed. stawa. bylib. nieradowa: bo zosta. drugi, który tylko może nam dać szcz. kompl.

Boët. de Consol. Lib. V. prosa 2: Summū bonorq omnia intra se continet, quia si quid abforet, summū esse nō posset; quoniā relin-queret extrinsecq q. posset optari.

2) Każ. władz. przyro: ma jakiś przedmio. wystarcz. który jej odpowia. Każd. zmysł n.p. który jedne rodzaj. percep:

Tak samo myśle: do praw:

Musi więc i wola ludz. mieć od natu: nada: pewną dążno. do jakie. celu, musi być przeznaczo. dla jedn. obje: a tym objekt. jest najw. najwyż:

3) ~~Dla~~ Wszyscy ludz. muszą mieć ten sam cel ostat: ten sam przedm. najwyż: do któr. zwracą wolę swoję.

Jest to konieczn. oczywis. bo w wszystk. ludz. ta sama władza przyrodz. zatem te sam. dąży; ten sam przedmiot (ostat.) mieć musi.

Z drug. stron. ludz. za najrozmait. cele wszystk. rob. jako ostat. Jedni z nod. dud. wszys. ~~kroci~~ znow. zbiera: boga: za cel żyć: stawi. rob. który ich natu. zupeł. pochła:

Pomi. więc, że objekt: brana wola ludz. zmier. do jedn. celu najwyż: i że tym jest nag: ale subjekt: brana wola, specyfi: ona to nag: w spos. odmienn.

4) Różni. mędr. zrut. uszczęśliw. u ludz. w tem, że wszy. ~~do~~ ojej pragn. ale każd. inacz. rozum. Każd. chce być uszcz. bo Każ. kocha sieb. ale gdy jedn. się zda. że będą uszcz. idąc za głos. rozsąd: drud. uganią. się za tem, co dogad. zmysł.

Boët. de Consol. lib. III. Cunctis mentibus hominum veri boni est naturaliter inserta cupiditas, ad falsa devius error adducit.

Aryst. Eth. Nicom. IX. 8. p. 1168 -

Czy należ. sieb. koch. bardz. niż in. Zwykł. tych ktor. sieb. koch. i swoj. tyl. korzy. szuka: nazyw. φιλαύτους t. j. samoluby i wyr. ten ma znacz. pogardl. 2 drug. stron. jest nieu. wątpl. że każd. najwięk: swoim przyj: i że należy koch. najbar. sieb: (μάλιστα γὰρ φίλος αὑτῷ καὶ φιλητέον δὴ μάλισθ᾽ ἑαυτόν) Trudn. rozwiąz: Aryst. w ten spos. że φίλαυτος podwoj. ma znacz. Ktor. koch. ~~sw~~ część zmysło: swej natu. i jej dogadza. ubieg. się za bogact. honor. rozkosz. ciel. Takt. ludzi pogardl. i słusz. nazyw. φιλαύτους. Ktoś zaś koch. przedniej. część ist: swoj: t. j. duszę i stara się doga: cnota: ten takż. będz. φίλαυτος ale w znacz. dobr: al zważ. ...n. dobr: sam. sieb. dostar: A tak mowi Aryst: τὸν μὲν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι i t. d.

Charakter

§ 5. Szcz꜀: człow꜀: nie jest w dobr. docz:

Szcz꜀: człow꜀: z dwóch czynn꜀ skła꜀ się: pewn꜀ stanu duszy i pewnej przycz꜀: której stan ów jest wynik.

Stan duszy = szcz꜀: subjekt.

przycz꜀ tegoż sta꜀: = dobro najwyż꜀: = szcz꜀: objekt.

O ile filozof. zgadza꜀ się co do szcz꜀: subjekt꜀:

t. j: że każd꜀ człow꜀ prag꜀ być szczęśliw꜀ o tyle różni꜀ się w oznacz꜀ przycz꜀: która zdol꜀ spraw꜀ ową szcz꜀: czy꜀: w defin꜀ dobr. najwyż꜀: summ꜀ bon꜀ lub co na jed꜀ wycho꜀: celu ostatn꜀ człow꜀: finis ultimus hois —

Św. Aug: de civit. Dei XIX. 1: poda꜀: że Varro wylicz꜀: 288 różn꜀ zdań, sam je sprowa꜀ do 12 głów꜀.

Już ta różn꜀ zdań dow꜀ ważność przedmio꜀. W istoc꜀ jeżel꜀ ety꜀: jest najważ꜀ dział filoz꜀ to w ety꜀ zno꜀: kwest꜀ najważn꜀ najbar꜀ zasadn꜀ jest pytan꜀ o cel ostatn꜀ czyl꜀ o szcz꜀: prawdziw꜀ człow꜀.

Cic. Hoc constituto in philos. constitu꜀ sunt oia. Nā caeteris in reb9 s. praetermiss꜀ s. ignorat꜀ ē quidpiā, no pl9 incomodi ē quā quanti quaeq; ear ē, in quib9 neglecta ē aliquid. Summ꜀ aute bon꜀ & si ignoretur vivendi ratione ignorari necesse ē. Ex quo tant9 error consequi. ut in que portu se recipiant, scire no possint. Cognitis autē rer finib9, cu intelligitur quid sit, ē bonor extremu ē malor inventa via ē conformatio9 oim officior

Ale że to kwest. najwyż. i najpiękn. w życ. człow. nie dziw. że w niej najwięc. błądzi. stawiaj: podstaw. świata. prawd. chrześć. Mając pocz.: pewn: najw. najwyż. wnikli. go jedn. uważa. to nie zna: Bog. prawdz.

S. Thom. contra Gent. III. 48. Magnā hinc inde patiebantur angustiā eorum praeclara ingenia -

Nie którzy wątpi: zupeł. o tem że ~~tej~~: zupełn. człow. może dostąp: i twierdz. że nikt z śmiert. szczęśliw. być nie może; (mortalium nemo ē felix) że z Pism. uważ. tego za nieszczęśliw. o któr. było mowi. pono. że nie jest nieszczęśl: qui jure dici non infelix pō.

~~Dobra doczes~~:

Aby zacz: dobr. najwyż. które dać może człow. naszi. zupeł: użyje: meto: indukt. Przejdzie: z koleję wszystk. możeb. dobra i wście o nich zdan. filoz: a wtedy okaże się, czy jedno z nich jest źródł. naszi: niepewna: lub też żad. może

Źródł. naszi. jest zaw. dobro.

Dobra a) ~~doczesne nietrwałe~~ zewnętrzne

b) ~~trwałe~~ wewnętrzne

a) zewnę: albo

α) rzeczy (= majątek) = znaczenie

β) osoby { 1, poddanych = władza, rozmy: 2, znajom. i przyjaź: = sława, popularn. 3) ~~par~~ rodzin. i krewn. = miłość

b) wewnętrz: α) ciało { 1, zdrowie 2) siła i zgrab: 3) piękność,

~~β) duszy { 1) rozkosz zmysłów 2) przymio. umysło.~~

β) duszy { 1) zadowole. zmysłó. 2) wiedza 3) cnota

Żad-e z dóbr wymienio. nie może dać człow. szcz: zupełn. a widać to z dwóch uwag:

~~1) Majątek~~ a) ~~Szczęś~~ zupeł: musi być natu. ogóln: inacz. nie będz: szczęś. zupeł. ~~Tak~~ Tak rozum umie prawdy ogóln. które go zapełni: a nie pewn. prawd szczegół: tak. wola również zdąż: do jakieg. dobra ogóln.

b) Szcz: ~~zupełn~~. nie może ~~być~~ mieścić się w posiada: rzeczy, któr. jest tyl: środ. do inn. celów wyżs. Przypatrz. się owym gatunk. wymienio. dobr. znajdz. że każde z nich jest narzędz. do szcz: wyżs: a tyl: jako takie nie znacz. Narzędz. zaś może tyl. być środ. do celu, nigd. cel. sam.

Po tych uwag. ogóln. przypatrz. się ~~dobr~~ każd. z dóbr. wymienio. z osobn.

A. Dobra zewnętrzne:

1) Majątek z dóbr zewnętr. zajmu. miej: pierw. ostatnie pieniąd.

Arist. eth. V: Ad hoc nummus inventus est, ut sit quasi fidejussor habendi pro eo, quodcumq. homo voluerit –

Hor. Sat. II. 3:

omnis enim res
virtus fama, decus, divina humanaque pulchris
divitiis parent, quas qui construxerit, ille
clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam et rex
et quidquid volet –

Pieniąd. do szczęśc: nie tyl: wielk. dobr. dających się kupić, bez takich wszystk. przyjemności odpowiad. Dla tego skąpcy lub skąpi: tak. rozpowszechn. ~~wyst~~ natury. zostaj. w starz.

Pien. da się zamien. każd. skarbi. nieumiejętn. dobr: a zat. = dobr. ogóln. stworz. dla każd. piekła i w każd. skarbi. – daje niezależno. pomnaż. się bez pracy nasz.

Nawet Pismo Św: Pecuniæ obediunt omnia (Eccles. 10)

a) majątek jest środk: dopiero wtedy ma znacz. gdy kto rozsądn. go wyda lub użyje.

Boeth. de consol: divitiæ effundendo magis, quam coacervando melius nitent. Siquidem avaritia semper odiosos, claros facit largitas

b) Majątek dowody: kłopot: trudy, chciwo. strach utra.

narod. nagiliw. gdy bieda.

anekdot. o biedn. szew.

" o pasce: bez korm.

c) Groźi wszyst niebezpie: że to, co środk. być powin. zamię. się dla nas w cel i że jemu poświę. cele inne daleko wyższe.

Co powiedz. o mająt. stosu. się do każd. wew. zewn: mogą przejść w posiad. naszą. Żadn. z nich nie może dać nam: zupeł. bo oprócz powod. wyż. wymien. na każd. spraw. się, że

a) może należ. do nas wraz z jakim. defekt. ciałaany duch. w nas przebyw:

b) może ~~stać się dla nas~~ przyczy. nieum. używ.:

Któżby wraz tak. naszych ~~dobr~~: używ. a ich posiad. stan. nasz. doskonał?

Może nas: jed. w ludz: zewn. nasz?

2) Władza, ~~zewnętrzny~~: panowa: nad inn. wolę swoj: uważa. powszech. za rzecz: nadzwycz:

Dąż. do tego wrodzo. człowie:

a) do przeprowad. celów swoi. potrzeb. inn. ludz:

b) społeczn. nie mogłaby istn. gdyby nie panowa. jedni nad drugi:

Stąd uważa. panowa: lub władz. za rzecz wielką

Cezar: ~~volo~~ si violandum est jus, regnandi causa violandum est; caeteris rebus pietatem colas. –

Św. Tom: uważ. władz. za rzecz tak wiel: że posiadają. władz. wyprzedz. mniej: zewnęt. w ich.

Uwagi a) władz. jest środk.

b) władz. jako cel w sob: jest i dla tego, który ją ma, i dla inn. niemiłą:

c) władz. zawsz: ~~potrzeb~~ środ. kłopot. zmartw. nieszcz:

Dionizy i Damokles -

Alex. W.

Dioklecyan

Karol V

—

d) Zresz: nieszcz. nie może być tego rodza. że był: przest. lin. jest przystęp: a zaw. daje dóbr. mat. odjęt. być może przez zmie. losu -

Panowie: jedz: wyjeżd: niewo: wiele

Przykła: nagł. zmie. losu.

e) co niektó. mówi. że władz. dla tego nieszczęśl: zaw: bo jest zaczęte. do nieszczęśl. nieszcz. tej. do niewoli, złe może. nieszcz. że przecież. do niewo: nie jest panow: bez niezależn. Władz. może być chyba środk. do zachow. niezależn. a środ. nie będz. nagł. nieszczęśl.

3) Zaszyty albo są połowo. z wład:

a wte: wystaw: na te same wiedość: co

ona – co więcej dzieją pewni. więc: ogień Catto za pozbaw. wład. a wte:

zupełn. zniew. nie mogą: ułow. dać

zadn: zadowole. ani zwinnowali. niewięc:

ani towarzysza:

Jeśli. wład. przy. ułow powdanie, zamow: a ten sam

sposób. na niego niewięc: dali niedosko.

to zawsze: zaś jemne stoli. wgl:

przy: bo wyrab: pieg.

Pod. zawsze: nie mogą dać więcej bez

rzy dodał: lub wyjęt.

Oddaj. ocei. sposobny w nim wład:

4) Sława, chwała, popularność

Gloria – ē clara cū laude notitia (Ambros.)

Doskonał: rzecz nie zależ. od wiedz. inn.

lecz jest od niej dzięki: a raz. jej przyczy.

Jeśli: doskon: lub zesto. nam w sob.

do chwa: ~~jest~~ u ludzi jest do nich dodat.

ceny: a jeśli. ich nie ma: to jest tachme.

centrał. bez wartoś.

Hoc vero nomine poena nō honor ē (Ovid. o Tristor.)

Boët: de consol. III. prosa 6: Plures enī magnū sæpe nomē falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari pō? nā qui falso prædicantur, suis ipsis necesse ē laudibꝫ erubescant

Najśmieszniej. forma sławy jest popularność –

Brutus w Szekspirze –

5) <u>Przyjaźń i miłość.</u>

a) można być nienagił. nawet mając przyja. najlepsz.

b) przyjaź. prawdzi. nawet wśród rzecz. rzadka, mało komu przystęp.

c) Łatwo go utra:

B. Dobra wewnętrzne

a) przyrodzone ciała:
b) " duszy

1) zdrowie, co

a) środk. jest do osiągn. dobr wyż.
b) wyklucza nam ze nas band. zwyrej.
nie wszyst. zachod.
c) nie wszystk. udzielone – wielce niepew.

2) siła, zgrabność

atleci
tskoczki

3) piękność

4) zadowolenie zmysłów

a) towarzy: im przeszło
b) przeszkadza wznosz. nam.
używa. dobr wyż. umysło.

5) wiedza

a) dużo trudno - ciemno - Faust

b) nie wyklucza wiary:

Sokrat. - Bakon z Werulamu

c) sprowad. na inn. niewiarę i najdr.

-wojny religijne -

Husyci - protestanci

d) nie zadawal. się ~~przedmio~~ przedmio.

skończo.: bez ostatecz. przen.

a pod. porząd. przedmio. wielkości

6) moda

a) może zachodz. się raz. z głupotą,

niemotą i t. d.

b) powin. być gotowa na cierpię.

najwyżs.

c) owóż większa - wykonyw. nie

moż. bez cierp. wielk.

d) ona jest właściwie tyl.

środ. do osiągn. dobr. wyższ.

lub przyczyn. do nieszczęśliwo.

Uwagi: I. Żadne z dobr. wewnętr: nie może być dobr. najwyż:

a) Posiada. dobr. najwyż. wyłącza złe wszelk. Tego o żadn. z dobr. wewnętr. ~~[illegible]~~ nie mówi.

b) Dobro najwyż. zupeł. wystarcz. żadne jedn. z dobr. wymienio. nie wystar.

c) Dobro najwyż. nie robi człow. gorsz. bez dorkonal. a każd. z dobr wymien. może obróc. się na ~~złe~~ człowie.

d) Dobro najwyż. nie może być utraco. a tego ~~[illegible]~~ nie powie. żadn. z dobr wymien.

—

II. Ani a) dobra zewnętr: razo. wzięt. bez wewnętr: ani b) wewnętr. raz. wzięt. bez zewnętr: ani c) zewnętr. i wewnętr. raz. nie mogą stanow. naszeg. zupełn.

co do a) } żadn. nie rozda. wątpliw.
b)

co do c. należ. uważ:

1° żadn. z dobr (doczes.) nie jest przystęp. wszystk. (zaprzecz. - mody)

2° daleko trudn. nawet niepodo. aby w każd. człow. znalazł. się wszystk. raz.

3° ponieważ wszystk. dóbr ow. bez mody nie będz. komple: a ten zaś nie będz. naszeg: zupeł: połącz. z mod. będz. kontradykt.

bo ono: wyklucza: niektóre. z wszyst. dóbr
a przede. być dosk. usposob. ducha, aby wszyst.
dobra: skoro zaś ono da same nie jest
dobr: najwyższ: a z drug: strony: wszystk.
dobr: inne bez ono: także nie dają się najw:
a z niego raz: wszyd. być nie mogą - przeto
ani dobra ich: raz. wzięt: ani suma dbr
duchow: ani jedn. i drug. raz. nie będą
najw. najwyższ. —

§. O Hedonizmie ~~tuto~~ i Epikureizmie.

Arystyp, jak wid. z Filebu Platońsk.: twierdz. że dobro t. j. przyjemn. lub rozkosz wszelk

τὸ ἀγαθὸν τέλος ἡμῶν ἡδονὴν εἶναι πᾶσαν i zupeł.

καὶ παντελῆ

stąd nazwiso. οἱ ἡδονικοί

co do rozkosz.: λείαν κίνησιν εἰς αἴσθησιν ἀναδιδομένην (definio. jej jako pomsze gładk. delikat. dochodz. do zmysłów.

Każda przyjemn. jest dobra – jedna nie różn.

od drug.: μὴ διαφέρειν ἡδονὴν ἡδονῆς

stąd otwor. wrot. zmysłow. wszelk.

Człow. zresztą wedł. niego nie dnie: cel. jest.

główn. być może. cel chwilo: a każ. z nich

było ważna.

Suma wszelko. przyjemn. będz. szczęśliw.

τέλος μὲν γὰρ εἶναι τὴν κατὰ μέρος ἡδονήν, εὐδαιμονίαν δὲ τὸ ἐκ τῶν μερικῶν ἡδονῶν σύστημα

używ. przyjemn. obecn. a nie myśl. o przyszł.

carpe diem.

Teodor ὁ ἄθεος: cel najwyż. dla duszy

wyrozum. radosn. χαρά radość

jeśl. najwię. mieć przyjemn. jak najmniej

cierpień – w tym celu musi żem. z obowiąz.

z przyjaź: – przyjaźń, miłość, to słowa próżn.

również: za ojczyz. udział w spraw. publi.

powin. mędrz. unik.

~~Mędr. może rob. co...~~

Epikur nieco uszlachetn. ety: przekształc: ~~radość~~ zmysł:

Twierd. nad zmysło: zmysł. trwał. może być

spokój ducha i wolno. od bólu – przyjem. ducho.

wyż. od cieles. bo duch: może używ. przeszło. i przyszło- ściało być: obecn. tylko zaś.

Nie można być nagił. nie będ. mądr. rozląd. sprawied. ne odwrot, kto posia. te cno. nie będz. nienagił. Podst. zaś tych cnot jest φρόνησις która odwraca przyjem. od nieprzyj. wiek. przy. od mniej.

Lukrecy (95 - 52 przed Chr.): de rer. natura

Lamettrie 1709 - 1750, lek. franc. um. w Berlin. a Fryder. II naegół. jego opiek. wystos. w akad. nauk jego portw. po franc. ale w liście do siostry swoj. margr. baireutskiej, król powsz. o nim, że nabr. się chorob. śmierci. przez objedzen.: się pendet. z bażandu, i dodc. król: był to wesoły, dobry człowiek, dobr. leka: a bard. lich. pisa: ale nie czyta. jego książ. można było z nieg. być kont. List jest z 21 lis. 1751. -

Główne dzieła: Histoire naturelle de l'âme i Homme machine -

Ciekaw. tak. jego discours sur le bonheur: które teor. górnje w tym ustęp: Jeśli wieprz. jest z natu. to tarzaj się w bło: jak wieprze bo nie jest zdolu. nic: wyżere: a wielk. zgryzo. sumien. zatruwały by był: nic: jedyn. któr. jest zdolu: a nikt. by ne nim się nie przyda. -

Lange, Gesch. d. Materialismus Bd. I. p. 326 - 359

Mandeville - Bienenfabel z r. 1707

Tylko głupcy mogą sobie. rob. że będą wygod. rozkoszy ziemsk. ostaw. się w wojn. żyć wygod. a raz. być i rollar ... że marzen. próżn. Oszust. rozmi. próżn. za potrzeb. abyśmy z nich wydobyw. z owoce stąd ... Zepsucie jest dla ... panst. równ. potrzeb. jak głód dla ... ...

§. Pesymizm

Nau. ta gÓrn. dzis. w twierdz. : że jest lepiej nie być, niżeli być, że największ. nieszcz. człow. do ktor. zdąż. porzn. z wszystk. sił, jest życie –

Jest to antyt. Epikureiz: Gdy ten głosi za cel człow: być i używ. pozn. pesym. nie być ani używ. A jak przeciwień. skrajne, nie były się schodz. według przysłow. franc: łatwo przechodz. jedn. w drugie, tak i pesym. jest naturaln. dziedzic. ~~epikur~~ hedoniz.

W Grecy. ~~wyznaw~~. hedoniz. uczeń szko. cyren. głosił po raz pierw. pesym. system

Hegezy: skoro ~~szcz~~ rozkosz jest cel. jedyn. człow. to lepiej nie żyć, bo tego celu nigdy nie może osiągn. I miał racya. Rozkosz jak ją pojmow. Arystyp, a nawet szlach. wyż. i szlachetn. o jak. marzy. Epik. nie może dać szcz: prawdz. bo one chwilow. a tyle zatruwa. decepcya: tyle zapraw. goryczą: że człow. mądr. raz. wzdycha do śmierc. bo ta uwol. go od wielk. nadziei: marz. od cierpi: wielk. Nazyw: książ. ἀποκαρτερῶν w któr. człow. skazan. nieb. na dobrowol. śmierć głod. zbija przyjac. chcąc. go zatrzym. przy życiu. Zob. o tem Cyc. Tusc. I. 34. Tak wymow. namaw. do śmierci, że go nazw: πεισιθάνατος – a Król Ptolom.

zamkn. wszko. jego w Alex. aby położy.
Sam się zamordował.

Także jedn. teor: w świe. starożyt.
nigdy. się nie przyjęła: Żyd. Greccy, Rzym.
ów narod. na skrzu optymizmy. jak
pesymiz. dzisiej. tak i ich naryw. z przekon.
Zazwycz. mów. raczej. się utyskiw. nad
ludz. nędzo: mówi. pesymizm. nie świat
(wzgląd.)
i życie ludzk. – tak w bibl. jak w litera.
greck. i rzym.

Zob. w bibl. Księ. Job lub też Eklezya.
w liter. Greck: niektór. ustęp. w tragi.
n. p. najlepiej dla człow. nie narodz. się
a jeśli narodz. się, umrzeć młod.
Lukre: wota saepe: eadē sunt om
semper, eadē om restant

Ogólne. jedn. starożytn. klasy. sądzi:
że lepiej żyć, niż nie żyć, że lepiej
być parob: u biedn. chłopa, niż
królow. nad tłum. cały. cieniów
podziemn. jak mówi Achill. w piekl.
do Odyseu:
lub że lepszy pies żyw. od lwa zdechł.
jak zaznacz. Eklezyast. IX.4
~~Wygląda~~ Używan. dobr: (dowcip. ~~Violetta~~ ~~meryzm~~ Stwórz dzieje Jehowa
~~w któ. dobre były~~. dzieciom Izrael
a później. nadzie. zmartwychwst. w Królest.
Mesya: a urzeczywistn. w nauk. i sztuk.
w tem życ. a w przyszł. obcow. z bogie.

narzu. panowa. nad świat. i wiecz. stoli-
wynik. oto idea: porząd. które robi - życ.
ceni. dla Żyd. Grek. Rzym. starożyt.
Jed. tyl. była relig. na wschod. która
głosi: że być jest złem, że życ. jest nienność.
Ta relig. jest budaizm, któr. każe zdąż.
do niej nie przez rewoluc: bo to nie
jest lekarst. na zag. odradza. się form
dowcz. lecz przez dobrow: zabijć. w sob.
wszelk. ochot. do życ. wszelk. pragn. niew.
najmniejsz: przez ascezę wszystkiej:
to jej praktyka. wedł. meto. wskaza.
przez Budę, da z pewno. wejdzie
do nirwany, do owe. nie tajemnicz.
gdy. nie będz. go wcze: gdzie nic niew.
nie będz. co by mówi. niew.

W starożyt. jedn. budyz. nigd. do
Euro. nie zaw: a nie pręd. jak wnar.
wiek. jak o Indy: tak o budyz. rozeszł.
się wiadomości gruntowniej. To też pesym.
filoz. wzbz. się w Euro. w tym wie: czy
przez wpływ liter. indyj: czy były sam
doszedł do swoj. formy obecn. to nie
wagi wielkiej.

Że bez znajom. liter. indyj. mógł dojść
do pesymizmu komplet. pokaz. Leopardi
~~poeta~~ który w pierw. połow. tego wiek. był
jego zwolen. najwymow. w Włoszech. Wszystk.
jego pism. proroz i wierz: są to kompozy.

ne ten sam temat: Nostra vita
a che val? solo a spregiarla.
Na co dobre jest życie nasze? na
to tyl. aby niem pogardz.

Jedn. Leopardi był więc poet.
niż filoz. Dla tego niedomow. pesym. nie daje ~~[illegible]~~
w jego pism. oczyw.: lecz z system. wykład.
Szopenhauera i Hartmana. Bo ci
dwaj są stwórca. filozo. pesymist. w
Europ. –

Szopenhauer: d. Welt als Wille
und Vorstellung 1817.

v. Hartmann: Die Philosophie des
Unbewussten 1870 – Berlin

Tenże: Phaenomenologie
des sittlichen Bewusstsein.
Berlin 1879

Tenże: Religion des Geistes
1883 Berlin –

Schopenhauer jest prawdziw. ojcem
pesymiz. filoz. w Niemcz.
Przed nim Schlegel (Sprache und
Weisheit der Inder 1808) wzbył
sympat. dla ascet. indyj. a sam

wrodzeń. ze „lenistw. bosk. i życ. rozgił. roślin i kwiatów" – ale jeść. to i podob. fraze: napotyk. często u panteist. niem. pomijać: to system. pesym., teor. komplet. dopiero: pocho. od Szopenh..

Któż zapewn. panteiz. musi doprowad. do pesymiz. ale przed Szopenh. nikt z myśli. niem. nie chciał: czy nie umiał: wydz. tej konklu. Szop. pierw. ją wypowie. bez ogród. że życ. jednost. na ziemi jest walk. nieustają. o byt, z doda. pewno: że wal. zakończy się klęsk. Że raz osobnik każd: kończy z śmierci. dowiedz. swoj. istnie. przeto bezskończe. lepiej nie być, niż być. Zdąż. więc do doskonal. jednost. i uwzględnien. ich jakimkol. sposob. jest utop. bo to już złe, że istnie. świat a w nim jednost. i t. d.

[illegible] Wschodzie [illegible] Wolter [illegible]
[illegible] rola w opozycyjnej [illegible]
Niebo [illegible] jest [illegible]
[illegible] się nie pozwoli.

[illegible] Leopardi był [illegible]
[illegible] filoz. [illegible] (przyczyn [illegible])
[illegible] system
Schopenhauera i Hartmanna [illegible]
[illegible] filoz. pesymist[illegible]
[illegible]

Schopenhauer: d. Welt als Wille
und Vorstellung 1817.

Hartmann: Die Philosophie des
Unbewussten 1870 Berlin

Lenz: Phaenomenologie
des sittlichen Bewusstseins
Berlin 1879

[illegible]: Religion des Geistes
1882 Berlin —

Schopenhauer jest [illegible]
[illegible] filoz. w Niemczech
[illegible] Schlegel (Sprache und
Weisheit der Inder 1808) [illegible]
[illegible]

§. Szczęście społeczne nie jest szczęściem najwyższem

Stuart Mill: jeżeli życie nie warte jest tego dla nas: które jest ~~cel~~ końcem jego, ale ~~celu~~ końcem też należy osiąg. nie szuka szcz. własn. lecz szcz. inn. czy: doskon. ludzko.

Taka jest teor. socyal:

Jest to następst. doświad. smutn. któr. rob. wyznaw. dwóch poprzedz. teor. t. j. hedoniz. i eudemon.:

Człow. wielkich. niebaw. przekon. się, że używa. nie może dew. mu szcz. lecz przeżyt, że eudemon. także nie może go zadowol. bo jej wyniki. ograniczą i znuż.

Jedna i druga jest egoiz. w znacz. pospolit. a każd. egoiz. nosi swoje kar. w sob. choćby chorob. i nudy.

Doświadcz. codzien. uczy, że ludz. zmarze. dużo przez obaw. wielk. kłopot. niezgiętych od nie nie robią: od tak. którym nie znaj. lub zrzuci nie dbają troski. żad.

1a Racya w teo: przecz, zwalcz. prawd. społecz. się z troski. potęgi i siły człow. wprowadz. do życ. osobist. elem. dodatk. dynamiczn. który nie posiad. ani ustępu. Epik. ani eudemon. Stoi. One nie wystarcz. by, gdyż nam. człow. był sam jed. na świe.

2a Racya: Człow. nie jest sam, patrzy wciąż na niemiłe cierpie. ins. a te albo wprost go dotyka: albo widok. inn. maczą

lub zatrzyma. jego szczęś. jego społ. ducha.

Dla obu rzeczy będz. zmusz: kłopot. się dla inn: dopomo. inn. do szczęś:

Przekon. się, że tamte dobra szczęś: dać im nie mogą. będzie ugan. się za dobr: inn. w form. ogóln. za dobr: społecz.

Czy to możebn.?

a) szczęś: społecz. lub ogół. może tyl. być sumą. wszystk. uszczęśliw. które dostan. się w udział jednost: Społecz. uszczęśl: = pewna liczb. jednost. uszczęśli.

Chcieć zrob. społecz: uszczęśl: = zrobić uszczęśl. pewn. liczbę jednost. Szczęś. zaś zależ: od posiad. pewn. dobr. - Jeżeli dobra wymien. nie potrafi: jednost. uszczęśliw: tak i zmusić: jest rzuc: szczęś. w uszczęśliw. inn. To oczyw: nie uszczęśliw. ich dając im to, co dla niej sam: okaza: się niedostatecz: Cóż im więc da?

Ci którz. nakreśl. ostatn. tyl. istnie. przemocą. obszar: inn. dobr. żadn. nie wyjdą - Jeżeli one nie wystarcz. dla pewn. jednost: to ~~jeszcze~~ inn. także nie ~~[illegible]~~ wystar:

Pozosta: więc chyba, że każd. jednost. wyrzeka się z części szczęś. własn. będz. nauka: szczęś. drug: a wtedy będz. wiel. zjawisk. ciek: że społecz. szczęśl. będz. ta, w któr. nikt nie będz. uszczęśliw: lecz rzek. uszczęśl: inn.

b) Mill i więc: socyal: konfundują dwa poję: dobro powszech: ogół. i szczęś: Któż szczęś. musi być indywidu: dobro powszech. będz. warunk. ale szczęś: ogół. nie ma, chyba w przenośni

Mallock: Szczęś: społecz. jest tyl. szereg. zer: aby nadać im wartość trzeba przed niemi położ. jednostkę szczęś. osobist. (p. 157: La vie vaut-elle la peine de vivre)

Mallock: Tak ja się cieszę, że ty się cieszysz, że ja się cieszę (ibid. p. 159)

Jak w życ. osobist. zdrow. majat. przyjaźń:
są potrzeb. do szczęś: ale nie są szczęś: a nie-mając
je, może być bar. nieszczęśl. Tak w życiu społe.
potrzeb. są pew. warun. aby społecz. było szczęśl.
[ble] war. aby jedno. żyją. w tem społecz.
mogły być szczęśl. ale te warun. nie są szczęś:
ani społecz. ani jedno.

c) Doświad. uczy, że z wszystk. sprzecz. tak zwa.
dobro społecz: jest sprzecz. najsłab:
ani nie wstrzym: od działa: ani do nie: nie
zapa: chyba, że inter. osob: ma w tem racha.
swoj.

Podziwia. tych, którzy się poświę: ale
poświę: tych objaw. się, gdy społecz. zagra.
niebezpieczeń. wiel: lub gdy jest w ogólny.
wiel: dopó. społecz. zostaj. w stosun. normal:
nie ma ~~niebez~~ miej. dla poświę: wiel.
poświę. zresztą jest zaw. wyjąt. wyjątk:
nie może być ideał. wypełnia. duszy. —

d) Pomiew. socyal: w chwili obecn. nie mogą
pokaz. nam, społecz. szczęśl. odkład. to szczęś:
na potem. Kiedy nam zapal. się do tego
co kied. będz. Wszystk. argum. które ~~[illegible]~~ dowod.
że szczęś: społecz. teraźniej. nie może być
szczęś: najwyższ. celem. mają wszys. jedn. moc
przeciw szczęś: ~~przyszłe~~ społecz: które nie jest, ale
kiedyś będz.

Georges Elliot unosi się nad umarły-
nieśmiert.: którzy żyją na nowo w pokole:
które ich obecn. robi lepsze, tak żyć, do
nieba, mówi Ell. ¿ ~~nawet~~ ja lepsza część
nasze- ja żyć będz. aż do nas- kiedy ludzk.
zamkn. powie: zmarło: a niebo ludz. zwinie
się w sob. jak pergam. zamknięt: na zaw.
Oto życ. przyst. które było mojem. uraczniło
staw. swój. aby stał. nam ze przykł.: nam,
którzy postęp. za nimi. Obym i ja mógł
dosięgn. tego nieb. czyst. i stać się dla
inn. duch. napoj. pokrzepiający je w konan.
Obym mógł ~~zapala~~ podniec. ich zapał
szlachet. karm. miło. czyst. rozlew. wszę.
uśmiech dobro. stać się jakoby źród. obecno.
dobra, które ~~rozlew~~ rozchodz. się wśród jak
woń owoc przenikliwt. Tak połącz. się z
chór. niewidz. które: harmon. radu. świat.
(~~czytaj~~ Porówn. Mallocka, p. 163)

Serie- w tych frazie: piękn. i wzniosł.
jest treść jakaś, to jest niedorzecz. codzien.
Są to sieci d. rem. (nie powiem że ludz.
lecz z lodu, błyszcz. z dalek.: bogactwo
kolor: ale w nich mięs. nie może. były
się zmar. od razu. Prawie że cia: ~~ciała~~
nie zgniją: może konserw. się wiecz. jak.
mięs: mamut. w lod. Syber: ale to będ
cia: martw. z któr. nic nie ma. ten,
do któr. nigdy należ. że żyć:

Rezult. byłby ten: że życ. ich nie jest
wzniosł.: ale, jeśli będ. dużo cierp: dużo się
poświęci: dla ludzko: to będz. wied. wzniosł. w

pamię: pokol. następ. a będ. wrgil: w Tei
zpos: że potomn. będą się unasz. wtłoczon.
w wypamiętyw. jego mód i zastęp
Według Elliota świata obecn. jest niebem pokol.
zgasł. a nasze niebo będ. kiedyś - a co dziwn.
że im więc. będ. ludzko. się doskonali. Ten
wiek: będ. nas: dawno zmarł. stam.
niebowzięt.

Uwagi a) Tak. uwag: przystęp. małej liczb.

b) jest smutej: a nas. dla mat.
lub. wyobraz. może przepa. zupeł.

c) jest fikcyj: bo jedno: nie
może z góry wiedz: jaka będ: wielk.
jej stan: lub wielk: zatrzu: sprawi
nia:

d) ustanie kied. zupełn. z ostatn.
tchnie. rodz. ludzk. a czy to
przedst. nastan. czy później nie zmniej.
to gorycz: zatem. Tak. uwag: fikcyj:

§. Szczeg.: najwyż.: celow: nie mieści się w postęp. bez gran. czy osobist. czy rodza. ludzk.

Tera rozpa. się na 2 częśi. W 1ᵒʲ rozważ. czy nasz: najwyż.: jedyn. może być ciąg. doskonal. swoj. isto: – w drug.: czy ogóln. postęp bez gran. ludzko: może być dla nie: nasz: ostatn. niewzrusz:

Częśi pierw.: a) postęp albo rozwój mienstej = doskonal. się władz cia. i duszy. Władz. te są tylk. środk: do osiągnię: celów, zat. doskon. będz. tyl: doskon. środk: które będz. przyjem. i pożąd. ale nig: w celow. rozsądk. nie może być cel. ostatn. najwyż.

Bez tego celu byłoby doskonal. tylk. praca dla pracy

b) Takie doskonal. nie jest zupełn. niepodobn.: bo

α) nie można wszystk. władz raz. doskonal: bez jedn. z uszko. drug.: a do tego: przeciwko. w części

β) doskonal. władz wszystk. a o tych głown. myśli się przy postęp. spraw. wrażliw. wszyst. = wszyk. środk. cierp.

γ) żadn. wted. nie może być doprowad. do takk. doskonc. żeby nie mogło pomyśl. dla niej stanu nieskończ. doskonal-a to będz. dla niej źródł. niepoko. i zmartw.

δ) nie może być uważ. najwyższ to, co tyl. mat. - czł. jest przystęp.

ε) to, co w twierdz. tem jest jasn. i rozumie. wychodz. ze jedn. z godł. Stoik. : cnoty dla cnoty

ζ) Twierdz. miało by sens tylko wtedy gdyb. człow. było kied. dan. zost. Bog. komplet.

<u>Część druga</u> ma

a) przeciw sob. wszystk. argum. które zbija: w/ Tersze poprzedn. głównej tych. które uważ. najwyż. i człow. mierną w rzeczy. przyst. ludzkość.

b) Szczę. najwyż. dla te. przedsta. się człow. które godny pożąda. że po niej spodzie. się doskona. trwał. dla siebie lub dla inn. w tym jedn. raz. będz. to rozwój bez kresu, ruch bez celu prawdzi. Jest to przygotow. ciągł. czegoś, co nigd. nie będz. w żadn. zaś raz. nie wid. przedmio.

które · osiągnie · byłoby zarówno · dla wszyst.
jak dla woli spocznie.

c) Postęp sprowad. się do ~~dwóch~~ udoskon. trzech władz duchow: t. j. wyobra. rozu. i woli i do perz. objektyw. rezult: że ich pózno. osiągnięt. Przypuścić: rzecz, czego prawie nikt nie dowiód. że wszystk. jednost. ludzk. składaj. dosz. kiedyś do najwyższej · rozwoju i jakie pomyśl. może · wszystk. władz duchow. a zaś do niezmiernej zdobycz · w nauk. szt. i przemyśle, to nie jest to = wszys: Można być przyt. bardzo nieszczęśl. Postęp bow. lub jego urzeczywistn. jest w zasięgu. suma wszystk. dobr zewnętr. i wewnętr. które posiad. może każda jednost. a które nie są naszą. własnością. jak dowiedzieli-śmy. Jeżeli więc zapal. się do czegoś, co nigd. nie będz.

d) Można dowieść: że nasz: który ukaran. nam zwolenni. postęp. bezwzględ. będz. ~~pord.~~ mniej od tego który · my używa. dziś. Dzisiaj mogą nieszczęśli. się pocieszać: że będz. im lepiej w życ. przyszł. ale wiara takiej pociech. nie będz. bo gdyby nas przyjść: idee pozyt. tej ziemi nie będz. istnieje w życ. przyszł. zatem nie będz. miał tego naszych cząstków które płyną z nadziei. -

Także więc przypomn. że dzis. lub każdy... byt. boski. najszczęśl. czyn. ludzk. przypomni jakis raj na ziemi, który dla nas zwycz: jest drugi obrazem: a nie daje nam. nam ~~[illegible]~~ mówiąc ciemna. ni z nazi. obrazy w przyrodzie. bo każdy z nas doskon. widzi wyjmu. stwor. tego raju.

§. Najwyż. mogąc. byt. w posiad. Boga.

Mowa o posiadc. przyrodz:

Teza w stawiżeni. najgłośn. broniona przez Plat. i uczniów jego, o któr. Św. Aug. de civit. Dei VIII. ~~§~~ 5. ~~et 8~~ ~~Porówn. epist. 56.~~: Nulli nobis quā isti, propiq accesserunt. Porówn. lib. VIII ~~9~~. epist. 56. ‡

‡ Św. Aug: sprowa: Teolog: Plato: i podob. jemu filoz: do trzech punkt: że Bóg jest sprawc. wszel. rzeczy, że jest światł. poznan. wszelkie. a celem wszystk. czynn. ludzk: Quicunq igit. philos: de Deo summo ē vero ista senserunt: q. quod ē rer. creatar. sit effector ē lumē cognoscendar ē bonū agendar; q. ab illo nobis ē princip. naturæ ē veritas doctrinæ ē felicitas vitæ .... eos oēs cæteris anteponimus eosq nobis propinquiores fatemur (Civ. Dei VIII. 9)

Dowód I: Znore: najwyż. ~~[illegible]~~ ~~byt tego~~ mniej byt. być. szczęśl. posiada. dobra takie które ~~[illegible]~~ ~~ze~~ potra. zajdć całą miłośc nasz.

Te przymio. byt. Bóg posiad.

D. Thom. ‡. 1ª II ae qu. 2. a. 8: (Impossib. ē beatitud. hoīs esse in aliquo bono creato) Beatitu. ēnī ē bonū perfectū q. totali: quiet. appeti. alioquin nō esset ultim. fin. si adhuc rest. aliquid appeten. Object. aut. volunta. quæ ē appetit. ~~hum.~~ ē universa. bonū, sicut object. intellect. ē univers. verū. Ex quo patet q. nihil quieta. pō hoīs voluntat. nisi bonū universa. q. nō invenit. in aliquo creato, sed solū in Deo, quia oīs creatu. habet bonita. participatā.

Dowód drugi: Najwyż. udoskonal. rzeczy w jéj połączen. się z począt. który. zawdzię. byt swój. To zaś udoskon. jest jéj najwyżz. cel. Że Bóg jest począt. duszy ludzk. teraz nie będzie. dowodz.

Boëth. de consol. lib. IV.

Hic ē cunctis comunis amor,
Repetuntque boni fine teneri;
Quia nō aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore,
Refluant causæ, quæ dedit esse.

Począt. rzecz ciągn. najwięk. doskon. swój. z począt. który dla niéj jest źródł. bytu i działa: in quo invenitur ē causa subsistendi ē ratio intelligendi ē ordo vivendi (Aug. de civit. Dei Lib. VIII. 4.) – skąd Św. Dokt. wnosi (tamże rozd. 4: ut ipse quæratur, ubi nobis secura sunt oīa; ipse cernatur, ubi nobis certa sunt oīa; ipse diligatur, ubi nobis recta sunt oīa. –

Wypływa do takż. z celu utwor. Człow. jest stworzo. na obraz i podobień. Bo: ale ten obr. nie jest gotów, bo nie istnieję: materyal. lecz duchow. sposob. Dusze wprzód od pierwsz. chwi: istnie. swe. ma narysow. w sob. podobień. Boże, ale dane jest isto: doskonal. się przez życ: całe, a obdarza. wolną wolą. Będz. więc doskona: że ten pomnaża dosięgdz. Żad. dobra doczes. nie mogą dać szczęś. pokoj. ni zadowol. duszy, podczas gdy zatopia. się w Bóstwie. ucz. pojęc. pragnienie. w jako spokoj najwyżs. ucz. najzupeł. Konkl: S. Aug. ep. 155. n. 2. Nō facit beatū hoēm, nisi Deus qui fecit hoēm i.

S. Thom. in IV. Sent. dist. 8. qu. 1. a. 1. sol. 1 ad 1: Deus habet rationē ultimi finis perficientis hoēm.

Każda boz. rzecz o tyle jest, o ile ma udzia. w przyczyn. swój. a ten który. zacniej. i doskon. im zacniej. i doskon. jest przyczyn. z któr. one wypływ. – Człow. tylko. zat. ten doskon. im więc. ma udzia. w byci. boż. Ten udzia. może być. tylko. w katoliczno. przez połącze. się z Bo: przez rozum i przez wolę –

D. Thom. 2a II æ qu. XXVII. a. 6. ad 3
Ultimū bonū hoīs consistit in h. q. anima Deo inhæreat –

a S. Aug: Eū consequimur, nō cū h. oīo efficimur q. ē ipse, sed ei proximi Eūq mirifico ē intelligibili mº contingentes – de morib. Eccl. cath. I. c. 11. n. 18.

To takżè. Apostoł: gdy nazyw. Boga alfa i omega

Duszy w tem, że robi się coraz ~~[illegible]~~ podobniejsz do bosk. pierwowzo. a rzeczyw. że kiedyś stanie się zupełn. podobn. (o ile rzecz stworzo. podobn. być może do rzeczy niestworzo.) przez posiada. Bo.

a Tenże in Confess. I. 1: Fecisti nos ad Te, Dōne ē inquietū ē cor nostrū, donec requiescat in Te.

Objekcya 1a Dla istot. skończo. może być istn. dobro skończo.

Odpow. u S. Tom. 1a IIae qu. 2. a. 8. ad 3.

Skłonn. i pragnie. człow. ze skończo. pod wzgled. subje: ale nie pod wzgled. objekt. Stąd dobro najwyż. ~~pod~~ ze stro. subjekt. będz. ~~vadlegato~~ pewn. grani: ale za to objekt. może być nieskońi.

Jest tego racya psycholo:

S. Bonavent. in I Sent. Dist. 1. a. 3. qu. 2. resol:

Cognitio animae rational. ē cognit. nō arctata, unde nata ē quodam͂o oīa cognoscere, unde ē nō impletur cognitio ejꝰ aliquo cognoscibili, nisi qd habet in se oīa cognoscibilia ē quo cognito oīa cognoscuntur. Similiter affectio ejꝰ nata ē diligere oē bonū, ergo nullo bono sufficienter finitur affectꝰ, nisi qd. ē bonū oīs boni ē q. ē ad oīa in oībꝰ, h. autē ē sumū bonū.

Objek. 2a: Między Bog: a władz. człow. nie masz żadn. propor.

Odpow: nie masz propor. pod wzgled. ilości (nulla ē proportio entitatis v. quantitativa ē commensurationis) ale jest propor relacyi subjekt. do objekt. (proportio objectiva ē habitudinis

S. Thom. I. qu. 12. a. 1 ad 4.

S. Tom: 1a IIae qu. 2. a. 8. Talk. wyraża to: Similiter: desiderium hoīs nō extendit. ad majꝰ bonū quā ipse capere pōt. Cū ergo homo nō sit capax boni q. exced. limit. totiꝰ creatur. videt. qd. per aliqꝰ bonū creat. homo beatꝰ fieri possit ē ita beatitud. hoīs in aliquo bono creato consistit.

Odpowiedź daje tamże ad 3um: bonū creat. nō ē minꝰ quā bonū cujꝰ ē homo capax ut rei intrinsecae ē inhaerentis, ē tam. minꝰ quā bonū cujꝰ ē capax ut objecti q. ē infinit.

S. Thom. in Supplem. qu. 92. a. 1 ad 2.

S. Bonav. in III. Sent. Dist. 14. a. 1. qu. 3 ad arg.

Dicend. q. distantia dicitur contra convenientiā, convenientia autē invenitur in triplici differentia ... Est enī convenientia commensurationis s. adæquationis ē convenientia participationis alicujs comunis ē convenientia ordinis. Dico ergo, q. si distantia dicatur pr privationē convenientiæ adæquationis ē participationis, infinita ē distantia creati ad increatū, sicut infiniti ad finitū. Si vero dicatur distantia pr privationē convenientiæ ordinis, dicend. q. falsū ē, quia creaturæ immediate ordinantur ad Deū, sicut ad principiū ē sicut ad finē. –

Uwagi Xsiężowe:

1° Sercē . stwo . z natu. zdąż. do naj[illegible]. najwyż. a ta identyfikuje się z dobr. najwyż. czy. Bo: można powied. że stwo. samo z natu. swoj. zdąż. do Boga i szuka Go, chociaż czsto bezwiedn. instynkt. wrodzo. wiedziony.

2° Zada. stwo. tylko. takie samorzę . i z jego. zamiar. zdąż. do powied. Boga, aby przez to doszł. do celu swe: czy. do podobień. z Bo. Wyni. to stąd, że cel najwyż . stwo. jest jedno z jego naj[illegible]. a ta zarazem jedno z posiad. dobra najwyż.

S. Thom. con. Gent. III. 25: Ultimus finis hōis ē cujslib. intellectual. substan. felicit. s. beatitu. nominat. h. enī ē q. ōīs substan. intellectua. dendev. tangs. ultim. fin. ē propt. se tend.

Uwaga 3a §. Szczę. zupełn. t. j. pełne posiada. Boga w tem życ. nie da się osięgnąć.

Arystot: życ. przyszł. nie zajmuje się (porówn. jego Ethic. I. 11 o Solon.)
stąd o nim Św. Tom: felicitate quae ē pō hanc vitā, nec asseruit nec negavit (in IV Sent. dist. 49. qu. 1. .

Za to Plat. uważ: zupełn. pokład. w życiu przyszł.

Że szczęś. zupełn. nie może być udział tego życ: wid. stąd:

a) Wiedza nasza o Bo: niedoskona. zat. nie zaspokaja rozum.

b) miłość Bo: połączona z liczn. niedoskonałoś: gdy wola ciągl. od niego odbieg. ciągle jest wysta: ku liczn. przedmiot. doczesn.

c) jedna ; druga: doznaj: liczn. przeszkód i w ułomna. organiźm. nasz. i w świe. zewnę: i stosunk. z ludźmi

Powie: więc, że w tem życ: nie mamy szczę. zupełn: bo takie być powinn. woln. od nędz. wszelk. od zmian, od obaw. utra.

Uwaga 4a: Spos: czy. forma szczęś. najwyż. zasadz. się na pozna. i kochaniu Bo.

Odróżn. uważ: objekt: czy. przedm. które posiad. sobie nasz szczęśl. a subjekt. czy. formal. t. j. spos. w jaki uważ: objekt: dosta. się nam w udział.
Bo. jest isto: ducho: nie potrzeba. pod zmy.

Może zat. być tył: przedtem: dla nasz. władz czysto duch.: Te władz: są dwie z rozum i wola – rozum jako władz. pierw. i przedn: wola na drug. miej: bo owe tył. wte. staje się władz. świadt. gdy się łącza z rozum. Bez rozu. jest ślepa. Sama więc isto. Bo: dowo. że tył. władz. duch. t. j. rozum i wola, do niej przyst. mają.

Ale wymo. tego tak: isto. duch. ludzk. ~~Być~~ uszczęśl. nie może być bez obj: a być uszczęśl: = posiad. obj: upragnio: To jest objekt. stron. uszcz. ale subjekt: jest w stawa: się podob. do objekt. posiad: Tak poznaw. jest w ten, że rozum staje. w wl. podobień. rzeczy poznaw: Tak wola posiad. obj: gdy do niego staje. się podobn. Posiad. Bo: = być podob: do Nie: czy: rozpatru. nasz myśl. i wolą naszą Tego isto. Tak więc zasiew. isto. Bo. jest isto. ducha ludzk: wskazu. na rozum. i wolę, jako władz: które. ostat. posiąść może Bo. czy. stać się do Nie: podob.

Uwaga 5a: Szcz: ostat: subjekt: nie jest w skłonno. jakiejś ani w rozkoszy. uczuwa. lecz w czynno. ducha.

Wynika to a) z natury Bo. który jest actus purus

b) z natu. ducha ludzk:

S. Thom. 1. 2æ. qu. 3. a. 2: Ē cum beatitu. ultima hōīs perfectiō. Unūquodq. aut. in tantū perfect. ē, in quant. ē actu, nā potentia sine actu imperfecta ē. Oport. ergo beatitu. in ultimo actu hōīs consistere. ~~Manifest. ē aut. q. opera~~

Dla uzupełnie. niejasnoś. należy dod. że czyn. ducha jest dwojakie. rodza: jeden wychodzą. na zewną: i ta jest pracą a żad. praca nie jest uszczęśl: – chyb. w znacz. przenoś. ~~Drugi pozostaje w subj~~: o niej powie. S. Tom. za przykład. Arysto: Talis operatio nō ē actio ē perfectio agentis, sed magis patientis (1a 2æ qu. 3. a. 2. ad tert.): drugi zaś dokony. się w subj: i staje się jego udoskon. a o tej czynno. tut mowa, gdy ja mieni. być uszczęśliw. Alia ē actio manens in ipso agente, ut sentire, intelligere ē velle, ē hujusmodi actio ē perfectio ē actus agentis ē talis operat. pō esse beatitu. (ibid.)

Uwaga 6a Taka czyn. będz. najwyż. dla ostat. uszcz. subj.? Ta czynnoś. która jest najprzed i do przedmio. najściślej. się zbli.: Ta jest bez. nie wątpliw. Na pierw. więc miej. należy stawić poznaw. Bo: Beatitu. igit. felicitas in actu intellectu consist. substantialiter ē principaliter magis, quā in actu volunta. Tut. takie należy wziąć słow. S. Jana XVII. 4. Hæc ē vita æterna, ut cognoscant te Deū verū ē unū.

Wola czyni. nie jest wyłącznym. ani owa delectatiō quæ causatur ex h. q. appetitus requiescit in bono adepto. (S. Thom. 1a 2æ qu. 4. a. 1)

§. Jakieś wzory: i w tem życiu być może.

Było to przekon. praw. wszystk. mędr-starożi.
głown. zaś Arystot. a zośta: ta wiar. podaw.
w wątpliwo. dopie. przez pesymist.
Z doświad: że w każd. położe. - każd.
stan. moż. znal. ludzi szczęśliw.
A na zasypowiś jest możeb. pewne pomoc. i więcej ~~Nie stoi na przeszko: że najszczk: wzory: dostęp.~~
~~nie mamy~~ pewne Bo: nam. dla ludzi nie znają.
objawie. Pod. jest może: szczęś. dosko.
niekomple: które tem wszk. praw. mdou,
jeże: jest uważa: i mian. za ~~przygotow~~ zadat.
szczęś. wszk. w życ. przyszł.

Jedn. to szczęś. docześ. nie pomi. wszyst
być uważa. w oddale. od nas. więcz: mian.
poped. w stronni. exagera: czy ozjpreciena.
je zbyter. czy obniża.

W czas. nasz. dysputo. wgl. o warto. życ.
Jedn. mówią, że nic nie war: inni, że ma wart.
niesko. Oba zdan. są fałszy a praw. jak zwyk.
jest w środ. Życ. ma wart. względn: bo ma swoj.
warto. nie z sieb. lecz skądinąd. Każd. zaś rzecz
względn. należy ocen: według. przyczy. od któr. zależ.
i wedł. celu, do które. jest przeznaczo.

Z tych. dwóch punkt. widzia. życ. niewątpl.
ma życ. ludzk. wart. wiel. Pochodz. od Boga.
a każd. dar boży ma warto: wiel: Ale jesz.
wyk: ma życ: przez wzgla. na przeznacz. swoj.
Ma przygotow. życ. przyszłe, wieczys: jako
środ. zat. pewn. a zarazem niezbęd. do szczęś. naprzeź.
jakie może nam przypaść w udziel - ma ono

wart. niebliżo.

Człow. ma żyć na ziemi, to pierw. obowiąz. jego, a ma żyć tak, aby w przyszł. połącz. się z Bog. to obowiąz. drugi. W tych dwóch obowiąz. zamy. się cały stosun. człow. do życ. docze. Znajdu. się w obec siła. z który ma korzyst. a posiad. władz. które ma udoskona: Jest tu widocz. że cel. główn. to drug. a pierw. jest cel. pośred. Świat jest na to, abym nad nim panow: a panuj: doskonal. władze moje, czyli ~~wolne~~ stawał się coraz ~~lepszy~~ podobn. do Bo. Jest to ciągła wiel. ~~...~~ trwająca ~~się~~ praca życ. tego docz. Rozpoczy. się od niewoli a kończy na wolno: Człow. rodzi się w stan. niewoli a ma umier. woln. ~~Brana się ...~~. W grze. poczęt. i w boleś. rodzo: znajdu. się człow. wobec dwóch potęg stworzy: które już to prawie ~~...~~: już to podstęp. chytr. usiłuj. go zgnieb: Jest niewoln. przyro: wśród któr. żyj. i niewol. własn. natu. swoj. której ma wyzwol: Tam to o śmierć fizycz: tu o moral. przeprow. go usiłu: Tyl: z wysił. bez grani i wobec dwóch potęg oddać się może ~~...~~ szczer. codzien. W końcu ostatnie wyjdzie: ~~Który każd~~ przyszł. ~~który go~~ a z wszystko. jeszcze mnoż: uprawn. grunt swoj. duszy, ~~...~~ zasadzaj. brzmien. świeże. wiernie. i chwał.

Bior. tyl. tę pracę i skąpe jej owo: dziw. się nie mnoż. pesymist. odmawiaj. im wart. wielk: ale patrzą na cel przy, na kon. drogi, po której kroczy: się bogi. zdar. Bo jakkol. ciężk. ta pra. a mierne jej owo ∴ ∴ rezult. jej owa: jest wiel: być przyzna. się walce z przyro: czy wal: z natu. włas. zepsu: nie mogą: nie przeciw. tego co już zrobio. i w tem błąd pesymist. że tego widz. nie chcą. Wal. z przyro: stworz. cywiliz. która powoli ale stanow. prowadz. człow. do panowa. nad nią — regnum hoc super terram — a walka z natu. zepsu. właśc. jest właśn. owym rozwoj. etyczn: który kończ. się panow. nad sob. samy. bysz to wal: nieustaj: z przyro. i z sobą sam. nie ma warto? Miałaby nawet, gdyby nie było życ. przyszłe: boć byt każd. lepsz od niebytu, o czem niesłusz. A któr zaprze że cywiliz: jest wielk. ~~byt~~: niezaprzeczyst przed któr. korzy się i ustęp. coraz bardz przyro? Któż nie widz. że same. wiel. byt. jest moralne. jaśniejs. tylko tryumf. nad ~~...~~ stało: lub zepsu: sercu? Zresz tak już warto: i materyal. cywiliz. i doskona: etycz. nawet gdyby nie było życ. przyszłe. to cóż powie. o nich, rozważa. jako zadat. prawdziw. woln: które jest w przy bożem?

Rozd. II. O wolnej woli

Człow. do celu ostatn. który poznali. być zbogiłów. najwyż. i zupeł. dosko. czyna stąd czyn ludzk: są pośrednio. właściw. badan moraln. Jednak. nie każd. czyn człow. do ety. należ. nie wszyst. co robi człow. ma związ. z moraln. Stąd należ. zastan. się nad czyna. ludzk: uprzód nad ich natu. w ogóle, pot. nad tą ich klasą, które specyal: nosi na sob. cechę lub nosić może moraln.

§. 1. O działan. człow. w ogóle

Każdy z doświadcz. własn: wie, że pewn. czyny robi bezwiedn. lub bez namysłu, a inne z namyśl. stąd pierw. podział czyn. ludzk: na actiones hominis i actiones humanae

O nich Św. Tom. 1ª IIæ quæ. 1. a. 1. corp.

Actiones quæ ab homine aguntur, illæ solæ propriæ dicuntur humanæ quæ sunt propriæ hominis, in quant. ē homo. Differt aut. homo ab aliis creatur. irrationalib. in hoc, q. ē suor. actuum dominus. Ē aut. homo dñs suor. actuum per ration. ē voluntat.... Illæ ergo actiones propriæ humanæ dicuntur, quæ ex volunta. deliberata procedunt. Si quæ aut. aliæ actiones homini conveniant, possunt quid. dici actiones hōis, sed nō propriæ hum. cū nō sint hōis in quant. ē homo.

Z tego widocz. że czyn prawdz. ludzki skła: się z dwóch pierwiastk.: z woli i rozu: a że działa: rozumu odnosi się głów. do oznacz: celu, bo od tego zale: i czyn sam i dobór środk. stosow.: powiemy że czyn prawdziw. ludzk. taki jest, który pocho. z woli z znajom: celu id qu. procedit ex voluntate cu cognitione finis.

Czyn zaś pocho: z woli czy. jest actq voluntarię, jeżeli wewną. woli przebyw. właśn. do czynu, jeżel. w niej jest pierwia: działa:

voluntariu ē id qq. cujq principiu ē ab intrinseco cū cognitione finis (S. Thom. 1-II^ae qu. 6-a.1. corp.)

W tej defin. są dwie części: pierw. przyped. do wszyst. fenome. życia, czno. myśle. i t. d. (= actq naturalis) druga jest cecha specyal: czyn. płynącą. z woli.

Z ta defin. tak: wyjaśn., jaka (zachw. różni.) międ. czyn. woli ludz: a podobn. objaw. w zwierzęt: Jeżeli właściw. czyn. woli jest aby towarzy. im znajom. celu, to będz. czyn ten bardz. voluntarię, im dokładn: jest znajom. celu.

Św. Tom: 2^a II^ae qu. 6. a. 2. (utru voluntariu inveniatur in animalibq brutis?) tak. rozwiązu: pyta: że podwój jest znajom. celu, doskon. i niedosko. Doskon. gdy oprócz celu tak: znana jest jego istota i propor. z czynu. a także znajo. tyl. w jest. rozum.

niedoskon. jeśli dyl. zna. jest vel a nie jest zna: isto: celu ani propor. czyn. z celem, takie nazyw. się zmysł. bezrozum. pr sensu e aestimatione naturale –

Stąd konklu. Św. Tom. (~~tamże ad~~ soli rationali naturae competit voluntar. sec. ratione perfecta, sed sec. ration. imperfecta competit etiam brutis – (tamże ad 2m: in quantum sc. pr. cognitionem aliquam moventur in fine)

W ten znacz. przenosi. filozof. niektó. używ. wyraz spontaneo, aby w znacz: odróżn. czyny nie wymuszo. przez żaden ~~przymus~~ nacisk zewnę. od spełniaj. dobrowol.

Cousin i Saisset biorą spontaneum w tem sam. znacz. co voluntarium

Jednakże: actus voluntarius nie jest – czyn wolny, chociaż często bierze się w tem znacze. Jeżeli ~~actus~~ voluntarius = i. cujus principium e ab intrinseco cum cognitione finis –

to involuntarium wedł: Arys: Eth. III. c. 1 = i. qu. fit vel vi v. ignorantia

Co ina. znowu non voluntarium

Ale actus voluntarius nie jest = czyn wolny, chociaż często bierze się w tem znaczeniu. Dla tego podział nowy na voluntarium necessarium i voluntarium liberum

drugi jest tak zwa. liberum arbitrium a dyl. czyny z niego pochodz. należą do ety:

To voluntarium w znacz. ściślej: może być
a) voluntarium in se
b) voluntarium in causa
c) voluntarium permissivum

Takie odróżn.

voluntariū simpliciter, co zarazem jest

involuntariū sec. quid.

involuntariū simpliciter a zaraz. voluntariū sec. quid

Takie voluntariū perfectū, które

wyklucza involuntariū zupeł.

a voluntariū imperfectū, które nie

wyklu. i pewn. involuntariū

Nareście może actꝰ voluntarꝰ być

albo elicitꝰ albo imperatꝰ

pierwszy odbywa się w woli sam.: przy

umiestnictwie sam.:

drugi może być za pomoc. inn.

jakiej władz. być uważnych. n. p.

chodzenie, mówienie –

Stąd można powiedz. z św. Tom.:

actꝰ imperatꝰ ē ipsiꝰ voluntatis

mediantibꝰ aliis potentiis – (P. Summa

1ª IIª qu. 6. prol.

Do wykona. wszy. czyn., który się zowie

imperatꝰ, oprócz woli i rozumu potrzebe

władzy poruszanie (vis motiva quæ

moventur membra ad exequendū imperiū voluntatis).

§ 2. O przyczynach które znoszą lub ~~wolitzfikan i libera~~ zmniejszają ~~arbitrium~~ wolność działanie

Przy podziale czyn. ludzk. wspomnie: że jedne są konieczne (voluntarium necessarium), inne wolne, swobodne (voluntarium liberum). O czyn. woln. później pomów. obszern., teraz przypomn.: raz. z ozdobną czyn. filoz. i z mniemanie powszechn. ludzi, że jedn. czyny są konieczn. t. j. wola musi je spełn. a inn. zależn. od woln. decyz. czł. t. j. może je zrobić lub nie zrob.: Jednak. te czyny woln. lub któr. za dalsz. okoliczn. mogą stać się konieczn. dla towarzy. im warunk. lub okoliczn.

Tę różni. przyjmu.: zarówn. zdrow. rozsąd. i opin. publicz. jak wszystk. prawodaw.

Przykła:

Należy więc wymien. przyczy. które znoszą woln.: decyz.: w woli ludzk. lub do tego stop. ją ~~się~~ zmniejsza: że może przypisy. okoliczn. ze okoliczn. Tegod.

Ponieważ czyn wolny: voluntarium liberum zawier. w sob. dwa pierwiast.: quod est ab intrinseco, powtó.: cum cognitione finis, zamien. się voluntarium w involuntarium, jeżeli: jed. z dwóch pierw. albo oba są zniesio.:

Starzec mówi: involuntarium = i. q. fit vel vi vel ignorantia –

Będą więc dwie przyczy. główn. które znoszą wolno.: violentia, ignorantia

a dnie im podporządkowa: lub pokrew: nieły, concupiscentia –

1° violentia jest w sem. zasadz. przeci. wolne. działan. bo to jest ab intrinseco, ona zaś ab extrinseco Jednak: aby była przemoc lub gwałt, nie dosyć jest, że nas nas działe, potrzeba także, żebyśm. się jemu opiera: stąd defin: i. q. ē a principio extrinseco, passo renitente.

Reguła: Gwałt znosi wolność – Jednak. nie każdy gwałt znosi ją w tym sam. stopn. dla tego należ. odróżn. violentia sufficiens, którą S. Tom. nazyw. compellente a. przezni: absoluta. Nazyw. się także physica, dotyka bow: czyn: naszych fizycz. ze pomocą ciała wykonyw:
Przykła:

O takim gwałcie mówi: że zno: zupełn. wolność woli – odczyw. quoad actus imperatos

violentia insufficiens, która S. Tom: impulsiva a przezni. conditionata. Także moralis się nazywa – gdy za pomocą kar i cierpień chce wymusić na nas pewne czyny

Przykła:

Taki gwałt nie znosi w zupełn: ~~wolności~~ woli ale bardzo ją nadwerężą i to w takim stopn. że czy przez nią wydan. będ. involuntarii simpliciter a tylko sec. quid voluntarii, ponieważ wolą nie opie. się ~~tyle~~ tyle, ile by mogła. Ponieważ więc i violentia absoluta permit voluntarii

2° Ignorantia. Niewiadomość tego, co wiedz. należy się: Defin: carentia debitae cognitionis. Ety. 30.

a) antecedens, poprzedza postano. woli
b) consequens, idąca za postanow. woli
c) concomitans towarzysząca postano. woli

a) Ign. antecedens, któr. w żad. spos. nie chce: a skłania nas do czyn. którego byśmy nie popełnia. gdybyśmy miéli potrzeb. wiedz:
Przykł: zabicie przyjaciela zamo zwierzy:
Taka niewiadom. znosi woln. woli
Ignor. anteced. perimit volunt.

b) Ign. conseq. jest umyśl. czy bezpośred. jak: kto n.p. nie chce pozn. szczegół. jakieg. prawa, czy pośredn: jak. kto zaniedbu. swoje wykształce. Taka niewiad. nie zno. wolno. woli, bo ona sama jest jej wypływ. ale znosi ją w czyn., bo gdyb. była w subjekt: wiadom: przestępow. by zaniechał.
Powie. więc: ignor. conseq. non tollit voluntar, sed minuit
Jeżeli jedn. niewiadom: jest zupeł. umyśl. i stanow. może być okoliczno: zwiększaj. odpowiedział.
Przykła.
c) Ignor. concomit. która nie jest umyśl: która skłaniał. nawet usun: ale nie mniej popełniał. byśmy czyn, bez niej jak. z nią:
Przykł: ktoś strzela do zwierz: myśl. że to nieprzyja: Powie: ignor. concomit. non tollit voluntar. neq. minuit vel auget sed facit non voluntar.

Może ta niewiad. odnos. się albo do objektu - a wtedy mamy lub niewiadom. prawa lub niewiad. faktu - igno. juris vel facti albo do subj: a wtedy zowie się albo niepokonana (invincib.) albo dająca się pokonać (vincibil.). Ta ostatn. może być supina, affectat, jeżeli kto nie chce się jej pozbyć.
Nareszcie. odno. się do czyn. a więc: znosz woli jest potrój:

3° Metus jest niepok. ducha z powod. obecn.
lub oczekiwan. niebezp.
Passio causata ex malo impendenti diffi-
cile vitabili
Instant. v. futu. periculi causa mentis
trepidatio.
Strach może być ciężki albo lekki, met.
gravis v. levis —
Pierw. rodz. może być absolute grav.
albo relat. gravis —
Nareszcie metus antecedens lub concomitans
O strachu powie. że czyn przez spełnio.
jest w części dobrowol. w części niedobrow.
bo w części działa. wtedy pod wpływ. przyczy.
zewnętrz. w części przez decyz. wewnętrz. woli.
Przykł: kupiec rzuca. towa. do morza.
W tym przypad. dwie siły działają:
niebezpieczeń. rozbic.: które z zewn.
woli narzuca postanowie —
chęć ocalen. życ. które pobudz. ze
swej stron. wolę do działa.
Wolę nie współdziała. chce tego, co woli
to jest ocalen. życ. dla tego czyn
płyną. z woli i z volun. decyz: dla tego voluntar. simpl. ale
nie chce tego w tych warun: cóż kont.
tak. ofiar: dla tego involuntar. sec.
quid.
Myli się Pufendorf (de jure naturae e
gentium Lib I. c. 5) gdy utrzym: że zawsz.
czyn jest mimowol: czy przez groźb wymuszo.
czy przez bojaźń spełnio. bo jak zauważ.

pri Św. Tom. ($1^a \, II^{ae}$ qu. 6. a. 6. ad 1um):
in eo q. agit. per vi, volunt. nō consent.
sed vrō ē contra motu volunt.; sed i. q.
per met. agit. fit voluntar. ideo, quia mot.
voluntat. fert. in i. licet nō propt. seipsū
sed propt. aliud, sc. ad repellen. malū
qu. timetur... voluntar. enī ē nō solū
q. propt. seipsū volun. ut finē, sed etiā
q. propt. aliud volun. ut propt. finē.
Powiem. więc, że przestrach nie znosi wolnej
woli, ale ją zmniej.
metus minuit voluntar. sed nō tollit

W praktyce: zobowiąza: pod groźb. lub
z przestr. zawart. nie mają waloru żadn.
byleby strach był wielk. i słuszny –

metus reverentialis

W praktyce. ~~gwałt~~ bojaźń. często nie
można odróżn. od gwałtu dla tego
że często razem występ: a wpływa:
nie tylk. na wolę, lecz także na intel.

4) Concupiscentia. Pier. pojęcie.
rozumien.: pragnie: wszelkiej myśl. –
Tutaj z św. Tom. za norm. postaw. należy:
concupiscent. nō tollit, sed potius facit
voluntar. Aby objąć zaraz: tego aksyom.
należy odróżn.:
concupisc. antecedens, która porywa
rozum i wolę
concupisc. consequens która wywoła.
przez wyobr. władz. duszy –

Ta druga obrzyw: nie znosi wolno: woli

bo ją wzmaga – a w każd. razie jest wolność

w przyczynie – –

~~antecedens~~ może być podwójna, :

albo tak silna, że zupełn. odbier. przytomn.

umysłu – w niektór. ludz: a wtedy znosi

woln: woli dla braku rozumu –

albo zostaw: dosyć rozwagi, a wtedy

wzmaga wolę, ale jej nie niweczy –

Widać to z różni. jaka zacho. między

pożądliw. a bojaźn.

Bojaźń nie zamien. objektu wstręt. w

przyjemn: lecz woląc wbrew jej pragnien:

do niego ciąga: przez względy inn. rodz.

~~Pożądliw. zaś~~ Pozostaj. więc zaw: wstręt

nawet w czasie spełnie. aktu, i dla tego

jest zawsze involuntarium sec. quid –

ale pożądliw. popych. do objekt: i

nadaje mu zaw. pozór przyjemn. wielki

posiad. dla ktoś. w chwil. zimn. rozwagi

Stąd św. Tom. 1a IIae q. 6. a. 7. ad 1m

dicend. q. timor ē de malo; concupiscen.

aut. respic. bonu. Malu aute sec. se

contrariat. voluntati; sed bon. ē voluntati

consonu. Unde magis se hab. timor

ad causand. involunter. quā concupisc.

Jednak: wzmagan: woli przez pożądl.

nie znany że czyn dla niej popełnio. jest bardziej w mocy

woli, niż gdyb. nie było pożądliw – bo

S. Thom. (ibid. qu. 77. a. 6 ad 3um): Etsi mot. voluntat. sit intensior ex passio. incitat. nō tam. ita ē voluntat. propriq, sicut si sola ratio. moverē. ad peccand.

I stąd. to wzburzen. woli zmniej: rozważ: bo któr. nie może być ogr. przewodn. woli. i doskonał. ~~zmniej~~ z niemożeln. bow. pożądl. jasne pozna. celu i środk. do niego. wiodą. i wznowi. rąda — Stąd pożądliw. poprzedz. wolę zmniejsz. pod pewn. względ. woli. rąda i woli

S. Thom. (ibid. corp.): Actus in tant. ē peccat. in quant. ē voluntarius ē in in nob. existens. Esse autē aliquid in nob. dicit. per ration. ē voluntat. unde quando ratio ē voluntas ex se aliquid agunt, nō ex impulsu passion. magis ē voluntar. ē in nob. existens. S. sec. h. passio minuit peccatū, in quant. minuit voluntar. —

W tem rzeczy. należy przypomn. tekst zdan. Św. Tom. że ~~złość~~ wszelki grzech ne, kto grzeszy: przez. ze złości, czyli kto grzeszy przez pożądliw.

§. O wyborze wolnym czyli liberum arbitrium

Wola w znacz. zwykł: = niezależn. od przymus.
Przymus podwój: zewnętrz. – wewnętrz.
coactio – necessitas –
Ztąd podwój: wola:
libert. a coactione
" a necessitate (z natury)

Wola pierw. wykłu: każd. przym: zewn: która by człow. wbrew woli swoj: do działa. popędza:
drugą wykluc: instyn: wewnętrz: skłonn: człow. aby w pewn. dez. przyped. tak dział. a nie inaczej.

Pierw. mają ludz. wspóln. z zwierzęt: a zarówn. ludz. jak zwierz. jej pragn:
Pierw nie zaprzecz. jej, raz dla tego, że jest fakt. oczywist. o któr. nikt nie wątp. powtór. że już wyłożyli. przyczy. zewn: które także wol. mogą wywier. przym. na wolę, że ta wola być przesta:

Zaś to 2e od czas. niepamiętn. było przedmiot. badań i spor: a wiel. spór, działa. filoz. od wiek. na dziś przeciw. sob. obozy: wychodz. na to, czy człow. wyzb. woli z instynkt. wewnętrzn. które oprzeć się nie może, czy też są czyn. pewn. któr. może człow. nie spełn. lub spełn. wedł. swego postanow: Spór ten dotycz. sam. isto: ety: bo filoz: pierw. oboz. twierdz. że bez tak. woli: żadn. moral. jakaś jest możliw.; filoz. drug. oboz. utrzym. przeciw. że moral. została: a zostać był. jak: instynkt. działan. mogą być rozum. i korzyst. ale nie zasługu. na nazw. moral.

Woln. woli nazyw. się także liberum arbitrium.
αὐτεξουσία - powiew. przez władz. tę ~~~~
isto. rozum. jest panią swoich. czyn: t. j.:
może działać lub nie działać.

S. Thom. de verit. quæ. 22. a. 5. ad 7:
Hoc proprium est voluntatis in quant. voluntas
est, ut sit domina suorum actuum.
Być zaś pan. czyn. swoi. jest = być przyczyn.
sieb. samej. i działać ze sieb.
Arist. Met. I. 2: liberum est quod est causa
sui et ex seipso agit.
Jedn. istota - nie jest Bóg: być. stworzone: jest
isto. zależn. od Tego, któr. go stworz. stąd
nie może być pan: natury swej: w tem
znacz.: jakoby mógł rob: coś przeciw niej
lub przeciw jej celowi ostatn.:
S. Th. I. q. 60. a. 1: Nihil suæ naturæ
dominium habet
Id: I. q. 60. a. 1: Ea quæ ex necessitate
sunt, non sunt domini
Aby tę zupełn. pozorn. niezn. należy bliż.
określ. znacz. liberum arbitrium.
Powiedzi. wyż. że istota - każd. z konieczno.
natu. swej. dąży do niej: a ucieka od
niej: Podobn. wiele inn. robi rzeczy,
które natur. im nazn.: jako cel niezniszczal.
Ale wiele drogi prowa: do tego sam. celu
i nawet sam cel ogóln. może przybier. różne
form. dotykal. Otóż nie. istot. zdar. wszystk.
~~~~ filoz: pozn. rzecz. woli i koniecz.:
a nie jest pan: natur. swej: to liberum arbitr.
czy: panow. nad swe. czyn. może tyl. odnosi
się do wybor: międz: czyn.: aby dojść do celu koniecz.
~~~~

Stąd według Św. Tom. I. q. 83. a. 3 = ~~wolna~~ proprium liberi arbitrii ē electio ~~wola wyp. lib. arbitr.~~ ~~jest in potestate eligendi eligendi~~

a wyraże: być pan. swoich czyn. nie znaczy nic inn. jak módz wybier. to lub owo

Św. Tom. I. qu. 82. a. 1. ad 3: sumus domini nostrorum actuum, sec. q. possumus h. v. illud eligere. Electio aut. nō ē de fine, sed de his quae sunt ad finē. Unde appetitus ultimi finis nō ē de his quorum dni sumus. —

Woln. woli w powsz. znacz. tak. narywa się libertas indifferentiae dlatego, iż człow. rob. coś, nie robi tego z konieczno. lecz mógłby co inn. rob:

Ta obojętność woli mow. się dwie:

a) libertas contradictionis v. exercitii
   Kochać — nie kochać (odnosi się do czynu)
b) libertas contrarietatis
   Kochać — nienawidz.
c) libert. specificationis
   wybór międ. czyn. jedn. gatun.: międ. środk.: mówiąc. do tego sam. celu —

Do ~~istot~~: wola: uczciwy typ. trzeci więc: wolno: — jeżeli chodzi o cel ostatn.

Nas: o woln. woli zamy: w tych znacz.

1. Wola nie jest woln: czyt. nie wyp. obojętn. wyboru — libert. indifferentiae

względ. celu ostatn. najwyż.

Pochod. to stąd, że otocz. nieb. nie uwob. zat. nie może sob. ~~wyznacz.~~ celu ostatn. wy. Kon: ani praw, uczd. który. zmuszo. jest zdąż do tego celu. Zatem względ. dobra najwyż. wola zniesz. się w konieczno. pożąd. go.

2. Wola w celach podrzęd. czyli dobr. pojedyńcz. ma woln. wybo.

Wypr: to z istot. natu. ludzk. dowod. tego doświadcz. codzien. nareszc. z przekona. całe. rodz. ludzk.

3. Wola nie robi tego wybor: bez motywu. podsuwa. jej przez rozum.

O tym trzecim punkt. istnieją trzy różn. zdan:

Jedni: wola może wybier. bez motywu t. j. bez zastanowie. się umyst. nad tem, czy obj: jest odpowie. lub nieodpowie. Objekt nie dla tego wybi. się, że dobr. się wyda. lecz dobry. się wyda. dla tego że wola go wybra: Tak King, angl. arcybisk. i wielu sensualist: Podoba mi się rzecz, dla tego ją wybier:

Drudzy: każd. akt woli poprzedzo. bywa przez sąd umyst. ale sąd ten nie konieczn. woli nakłania. do działa.

Wybier. rzecz, bo tak mi się podob. Szkot i wielu nowsz.

Trzecie zdanie: wybór woli tak zależy od sądu umysłowe. że przezeń jest nakłonion. do działan. czyli wola nie może działać. przeciw temu, co umyst ostateczn. postanow: Wola. woli nie na tem się zasadza, bo sąd myślący być wolny

Z tych twierd. zdań dwa pierw. są niewątpli.
fatny: pierw. bo wola niże: nie robi bez motyw.
Kto bez motyw. dział: tego stwórz. nazyw: bezmyśln.
a przedmiot. woli jest właśn. że jest rozumn. Chcieć
więc przypisyw. jej działan. bez motyw. jest to zaprz.
co niegdyś w niej pierw. umyśl. a wtedy przesta.
być wolą. z appetitus rationalis zamien. się w
appetit. sensibil. zwierz. Także, że wola dla
tego zdąż. do przedmiot. pionter. ten wyda. jej
się dobr. a tego przymio. dostrzega ona jedyn.
przez rozum.

Drugie zdanie jest nie mniej błędn. od pierw.
Zwolenn. jego utrzym. że wpraw. rozum
wyda: sąd, co w jakim przypad. czyn. wyp. lub
czego zaniech. ale sąd ten nie wpły. na działa:
Jakkolwiek informowan. go, wola zachow: swobo.
wielka działan. przeciwnie. Tak. jedn. działan.
byłoby pozbawion. motyw. rozumn: a miałoby
za jedyn. usprawiedl. akcyom: wolę bo chcę
Tak podob. stwórz. zaznacz. S. Tom. (in lib.
III de anima lect. XV) że ~~wola~~ chcenie ~~jest~~ ozna.
ruch, zdąża: do czegoś (motus tendens in ali-
quid) a dla tego niedorzecz. jest mów. że ktoś
pożąda czegoś dla pożądan. (stultum e dicere
q. aliquis appetat propt. appetere) czyli
że wola chce czegoś, dla tego, że chce.
Gdy zat. roz. orzekł że należy coś zrobić
lub czegoś nie rob. nie może wola zdecydow.
się na stron. przeciwn. Pozosta. więc zdan.
trzec. które wykłada. w § osobn.

§ Zależność woli od sądu praktycznego.

Każdy czyn ludzki wypływa z woli. Wolę jak określa ją S. Tom. jest to władza wybiera. środków odpowie. porząd. do celu lub końca: facultas electiva mediorum servato ordine finis. Przez środ. rozum. dobra pośredn.: przez cel zaś dobro najprzyj. cel ostatn. Z tej defin. pomienion. przyjmow. jeżel. nie w słow. wszystk. to w treści, wynik. że każdy czyn ludz. z dwoch pierwiast. się skład.: z umysłu i z pożądan.

Zawiu określi stosun. wzajemn. tych pierwias. należy zastanow. się nad stosun. woli do umysł.

Na samprzód: wola, jak z powszedn. wiado. jest władza przedn. w duszy, ponieważ wszystk. jej władz. z wyjątk. sił wegetacyj. które nie podlega. woli

S. Thom. I. q. 82. a. 4: voluntas per modum agentis movet omnes animae potentias ad suos actus, praet. vires naturat. vegetativae partis, quae nostro arbitrio non subduntur. —

Idem, adv. gent. I. c. 72. n. 6: Voluntas omne potentiam applicat ad suum actum. Intelligimus enim, quia volumus ... e sic de aliis, et h. habet, quia objectum ejus est finis

Obszerniej. dowodz. tej praw. należy do

metafiz. duszy.

Jedna: wola mowa zależna jest od umy.
dla tego, że do wszystk. jej czyn: wchod. pierw.
umysłu. Umysł nie tylko przyście lecz powin-
ne takie wolę, bo wola dopie: wtedy zdąża
do rzeczy. gdy ją poznaje: a pozna. jest rzeczą
umysłu.

S. Thom. adv. gent. I. c. 72. n. 6: Intel-
lectus movet voluntatem, quia bonum in-
tellectum ē objectum voluntat.

Poznaje zat:
Rozum prowadzi wolę i do działa: jej
determinuje: przez specyfikowa. objekt.
wola zaś poru: rozu. i do wykonyw.
swoich funk. zmusza

Zob. S. Thom. 1a IIae q. IX. a. 1. ad 3um

Następ: i wzajemne ~~połączy~~ działan obu władz
duszy będą takie:

a) rozum spostrze: obj. rzecz: (bonum)
i ukazuje je woli

b) za tem spostrzeżen. (apprehensio) idzie poruszenie:
woli (volitio), objawiaj: się jako upodoban:
(complacentia) w tym objekt. dostrzeżon.

c) Wola albo doznawała przyjęć poruszeń:
bez skut: dalsze: albo ~~poświęcam~~ jeśli:
poruszenie jest głębsze: (volitio efficax)
natenczas wzywa do zajmowa. się owym
objektem:

d) Rozum zastanawia się, czy obj:
jest wart pożądan: i czy można go posiąść

Wyda. uczen. o ten sąd albo pomyśl. albo niepomyśl. ~~Jeże nie pomyśl. z oczyw. poprzed woli~~

e) Jeże: sąd jest niepomyśl. oczyw. poprzed woli stałe. jeże zaś pomyśl: to ~~wol~~ nadczyz. się wzina: i powda: intencya, aby dojść do obj:

f) Inten: woli towarzy: rąd a rozum. (consilium, consultatio) aby nab. środk.

g) następu: zgodze. się woli na środ: odpowiedn. przez rozum wskaza: (consensus et electio)

h) sąd ostatni rozum: o użyciu środk: ~~wybor środk. się odpowi:~~ tak zwany rozkaz rozumu

i) użycie środ. przez wolę (usus)

S. Thom. I 1a IIae q. 17. a. 3. ad 1m:
Post determinationem consilii, quae est judicium rationis, voluntas eligit, et post electionem ratio imperat ei per quod agendum est quod eligitur; et tunc demum voluntas alicujus incipit uti exequendo imperium rationis.

Wnioski. wypływa. stosun. wzajem. władz obu do sieb: przechodz. teraz do stosun: w jakim wola zosta: do moty.

1° Wola nie może nicze. wybrać. zanim rozum ~~bez poprzed~~ wsz. oradz. bo wola jest władz. rozum: a zdąża ~~dąży~~ się do obj: odpowiedn. naturze swej

2° Sąd wydan. przez roz. jest praktyczny nie teoretyczny ~~spekulacyjny~~. czy. oderwan. bo sąd teoret. odno. się do praw: i nie pobudz. woli, która ze swej stro. nie zda do woli, lecz do dobr.

3° Sąd praktycz. nie może być natur. ogóln. lecz do szczegól. odno. się wypad. inaczej wola nie mogłaby się zdecydow. do przedmio. określ. Będzie to zaw. sąd szczegóło.

4° Że zaś wola wybie: środk. kilka poprzed. sąd. rozumu, otóż z tych sąd. ostatn. bezpośred. przyczyn. się do wyboru woli; i dla tego właśc. nazyw. się ostatn.

5° Podmiot. (subjectum) wolno. jest wola

6° przyczyn. wolno. (causa) jest rozum; a ostatn. jedy. dla tego węższ. wolno. że jest rozum.

Po tych uwag. twierdzi. że wola nie może działać wbrew sądo: ostatnie. rozu. który praktycz. się zowie a przez to wolności woli nie ponosi żadn. ujmy.

Gdyby wola działać mogła wbrew postanow. ostatnie. rozu: działałaby bez motyw: co przy zbijan. pierw. twierdz. okaza. się być niepodob. Nie usuwa się to jedn. wolno. woli, ponieważ sąd ostatn. musi odby. się z całą swobo. Jest więc nowy akt woli, idąc w ślad za postanow. rozum: w czym upuszcz. to, co zrazu za dekretów: zaw. akcya odby. się w obrębi. tej sam. woli, która wiąże, skłoni. rozum do wydan. sądu, a dziej idzie za sądem jego. ~~[illegible]~~

§. Objekcye przeciw wolności woli.

Sposob. popular. i jasn. zebra: w dziełku:
L'homme est-il libre ? par G. Renard
Paris 80. (Germer Baillière)
Polski przekł. wyszed. w Wenza: 1883.
„Czy człowiek ma wolną wolę ?"
W 1ym rozdz. dowod. przykłada że nikt
nic robi bez pobud. widoczn. czy ukryt.
że te pobud. zniewal. nas do działan i że
dla tego cut. nazy. się determinist.
Dalej, że gdy działa: na nas pobud. przeciw.
zwycięż. zaw. pobud. silniej. i stanowi
o naszy. działan. Prawda. cut. że dla
tego nazy. się determin.
Jakież jest zdan. przeciwn. ?
Oni twierdz: (tak. cut. nem. Renn.) że
a) mogą być czyny bez pobud.
b) pobud: mocniejsze są takie: w chcemy,
aby niemi były
Taka podob. jest nar. Kościo. w Katedrz.
i uniwersytet. uczedow. Z tak. powag. tako
autor. psycho. śmiem się, skoro ma za sobą
wsprost wszystk. moralist. pod. Lutra
i Kalwin. pod. filozof. determinist. od
Epikur. do Spinozy i Hum'a
W 2im rozd. stum. nam art. obszern.
że każd. skut. ma przyczy. Tej prawd.
oszymist. zaprzecza. podob. zwolenn. wolnej woli
skoro utrzymuj że pobud. do działa. jest wola

same i sobie bo takowe; że wrodz. nie usiło.
naw. dowieść swoj. tezy. Konklu: żadne dowo-
dzenie nie jest w stan. obalić determinizm za
każd. prób. poję. woli, objaśniając, się bez
przyczy. rozst. się o fatalu. atszyo i nie
ma skut. bez przyczy. (str. 13 wyd. pols.)

Przypomin. się to wyraże. Fenelon'a: nie uznaję
inn. przyczy. dla moj. woli prócz sam. woli,
usiło. dowieść aut. że woln. wola jest
taka, która nie zna żadn. regu. się pra.
jest kapryś. miejsca. zmienn. jak fale
~~a razem~~ że to jest po pros. dowolno. (str. 16)
że utożs. z woln. wola podob. do wazy:
która między. na brzeg. pisdr. chce kończ.
na utoż. (wyjdź ~~przez~~ olno (str. 18)

Aby uniknąć. pozor. wazy: zwolenn. woln.
woli, tak pownie nas aut., twoli: koncesj:
takoż że przyznaje. niemożno. obecne
które mają wpływ na postanowie. nasze
ale ~~nie~~ dwoi ograniczo. woln. woli, nie mogą
być jedn.

Aut. nazywa tej koncesj: antydetermi.
stami. potrój. możebn.

a) albo woln. wola dzia. pod wpływ. pobud.
silniej. a wte. ona jest niepotrzeb.

b) albo może zaw. oprzeć się pobud.
nawet najsiln. a wte. za, jak gdyby nie
było

c) albo czas. może im się oprzeć, czas.
nie może, a wted. ma. dwie kateg. czyn.
jedne z pobud. drug. bez nich, te drug.
~~wy~~stawia. się z pod pra. przyczynow.

aut. na to twierdzi: odpowie. że stwor. jest część.
istot. a zat. musi, jak wszyst. inn. istot. podleg.
prawu przyczynow.

W 3. rozd. zada. sob. aut. pytan. czy samowie.
dowo: że wola nasza jest wolną;
Liber. arbitr. jest iluzy. stąd pochodzą.
że ile razy nie zna. pobud. naszej działa. lub te pobud. tak. się mał. że samowie. ich nie dostrzeg.
zaktyw. tez brak wied. przyz. stow. Potem
wier. Taka pochod. z ojca na syna, teolog.
ustali. ją, aby wytłum. istnie. zła na ziemi.
Naresz. nie teolog. mienie. woln. sobie.
czegoś z woln. chcen.

~~Inne rozp. podz. tak.~~

Pobud. (gen. wyw. się czasa tak.) mało, że
samowie. ich nie dostrze:

Dowo. pod. aut. że nie ma essencyal. różn.
międ: stwor. a inn. istot. stwor. stwórców.
jest bardz. znaczn. Niezaprzecz. stwor. dział.
tak samo pod wpły. siły jak determin.
jak kam. który spad., jak rośl. i zwierz;
ale im doskon. organiz. tem bardz. skomplikow.
dział. sił, nie można więc dla stwor. oznacz.
pobud. działań z taką pewnoś. co dla
zwierz. i pośred. wkład. niewzd.
Nadto odbyw. się w nas wal: podczas któr.
jeden pobud. który. zwycię. nad inną
pobud. jasno. rozumn. często ta walka
pomiędzy. długo. wahaniem się. albo znaczn.
dostrzega. zmian. w postępow. a stąd
wytwo. się iluz. o możliw. inaczej dział.
niż działa. czyli, że mam. woln. wolę.

„Zaiste, wobec tego nie można się dziw.
że większ. ludzi wierzy w woln. wol. i że dotąd
były filoz. upier. jej broni." (str. 52 wyd. pol.)

—

W rozd. 4 dowo: aut. że determi. tak jak
on go pojm. nie jest ucz. niebezpie:

1.) nie niszcz. poję: obowiąz: ani nie
przeczka: zadowol. lub niezadow. sumie.

2°) że to przeciw. nie mięsz. przy woln.
woli —

2°) że nie niszcz. poję: dobr. lub złe.
bo te poję: tak samo jak idee sprawiedl.
cnoty i t. d. są od nas niezależ.

3°) gdyb. kto - mówi: że bez woln. woli
nie może być ucz. obowiązk: to wedł.
autor. ucz. takie: trzech - dwie rzeczy
przypisuj:

a) rozkaz którego spełn. nie można jest
bez celu —

b) byłoby niesprawiedl. karać kogoś
za czyn. niepodobl. do spełnie.

Co do pierw. aut. odpowie aut. że przyjm.
te same prawa moralne. co pierwsz. tyl.
ten od nich się róż. że każe je spełn.
pod wpływem - jakichś - motyw. a tamci jakiejś
samowoln. decyz: swej woli — tak.
a więc tak. człow. przypomn. obowiąz. i do
nich się porówn.

—

Co do drugiej, zgad. się, że byłoby niesprawiedl.
kar. człow. za niedobrz. tego, czego zrob.
nie mógł — ale zostan. prawo moralne.
a niemniej zostan. odpowiedzialn. legalnej

„determin. (wedł. niego) nie ~~rzecz~~ gwałci praw. moralno. ale
dyf.: znosi pojęc. zasług. ~~lub~~ winy" (str. 72)

~~Dowód. jej~~
Ale człow.: nie zaw. może zjedn. woli
moralno, bo poczu. że dyf. woz. fleir wole.
Vakre: „Jako isto. rozum. dąży do dobr.
ale jako isto. wrażliw. dąży do zadowole.
W razie star. zwycięża to jedo. to drugi
pierwia." (str. 73 wyd. pol.)

~~Owszem: więc~~ Aut. ~~wini jednych~~ ~~wol.~~
więc raz. (?) powin.: w dan. wyp. istot rozum.
~~(?) przeczon.~~ ~~w ten sposób~~: ~~że rozum~~
postępow. powinna. w dany sposób ale to jest
~~z. [illegible] powin.~~ ~~w ten. takie istot. rozum.~~
obowiązk. abstrakcyj.: W praktyc. zaś roz. zróżni.
~~postęp. powinna w dan. spos.~~
Tę różni. Vakk. wyjaśnia:

„Wy mówicie: Człow. powin. postępow.
dobrze i może zat. zaw. postępo. dla tego,
że mu to nakazu. obowiąz.; nie wyprowadzi.
go ani jego rozumu. ani uprzed. ani
pokus. ustrzegać go. niemi namiętno. nie
dozw. stro. przed sobą a może zaw. wybr.
lepsz. W rozumo. waszy. nie przypuszcza.
by człow. mógł się nie kierow. rozum.
by rozum nie jednakowo był rozwinię.
u każde. by wszy. walczą. z sobą namiętnoś.
nie u wszystk. i nie zaw. były jednako.
Tworzy: isto. nadziem. i t. d. (str. 74)

My zaś twierdzi: Człow. powin. i w
pewn. warun. może postępow. dob. n. p.
gdy jego intelligen. jest dość rozwinię.
i wolna od przesąd.; by mogła rozum.
obowiąz.; namiętno. nie dość siln. by wszys.
pobud. wrodz. mogły górę nad niemi. i t. d.
(str. 74)

Co do podstaw: lub uogr. przyrow. mocie:

Jak. się wyra:

Czy wiemy więcej, wraz z wami, że uczeń

człow. jest sam sprawc. swej uczniów.

że niesamowol. w cno. się wyosz. i że kar.

jego przymio. uwz. należy za zasł.

Że wyż zasługi uwaz. należy dys. takż,

które sprow. ma prawo być dumn. i żąd.

nagro za swo. postępow. W tak. raz. zdaje

mi się, równa zasługa między ludz. mocht.:

jak. rozum, tak dobr. przyrodz. się mow.

piękno. jak. i cno. Wypierow moral. jest

bez wątpie: rzecz godn. zasłu. bez za-

mię zasiłków. jej posiad. większ. być

powin. rodzic. niemożna. Krajo. rozum

w rękach się uno. uczeń dzieciom. wpływ.

które oddziała. na jego char. To jest

prawdziw. chrześ. pokora, choć nie zależ

chrześ. o tem pamięć. (str. 80)

[Przypis. nauczy. teraz: Społeczeń. rozum.

postęp: uczenie. występno. chwalą, wolę

a potwarz. błędo. gdzie uogó. lub partu.

może postęp. za pobud. dla postępow.

gdy tymczas. jest bezsiln. wobec błędu:]

Tak samo nie woln. przypisyw. wszy

że wszyst. złe

„Wina to jego rodzi. który mu przekaz.

dziedzi. zaro. występ. i wrażeń. jej błędne.

zasada, winien jest otaczający go społecz.:

które zgub. atmosfe. oddych. wszystk. naucznie,

co go otacz. takim jakim jest, ciemn

zawdzięcza swój stan moralny i fizyczny:

z nie. postęp. -- Tak. ojciec. niejnyzyara. okoliczno. godz. wspólczu. niż nienawiść; trzeba w głęb. serca przebacz. choć prawo ukar. ją musi. Do takk. to stosu. się słowa poe: "Wszy. za występ. lecz nienawiść. A takie o nich to wyra. Chrys. te głębo. wznosząca słowa: Ojcze przebacz im, bo nie wiedzą co czynią." - (str. 82-83)

Pod. wyra.: o względz. pojęć moralności. jest bard. podob. do względz. pojęć estetycz. - o okoliczno. łagodzą.: n.p. dzieciobójczyni zwolnio. i morder. przed sąd. przysięgł. (str. 84 i nast.

„Histor.: potępia czyn, ale nie. uniewinnia" (83.)

[illegible] jest zaś sprawą [illegible]

[illegible] (str. 88)

[illegible]

Tak samo nie wolno przyjąć [illegible]

Wina to jego [illegible]

[illegible] jest [illegible]

Rozd. III. O zasadach moralności.

Czyn wolny nie jest jeszcze czyn. moraln.

S. Thom. qq. disp. de malo q. 2. a. 4. c.: Actus hum. in quant. ē actus, nond. hab. rationē boni v. mali moralis, nisi aliquid addatur ad speciē contrahens. –

Wszystko może być czyn. ludz. albo złym albo dobr.: choć w obu raz. może być popełn. z całą swobo. woli.

Kiedy nazywie. czyn dobr. albo złym? oczywi.: jeśli się z czemś zga. lub nie zga. Mówi. n.p. że czyn taki jest dobry, któr. się zga. z rozum. lub wolą Bożą:

S. Thom. 1a IIae. q. 21. a. 1. c.: In his quæ aguntur pr. volunt. regula proxima ē ratio hum. regu. aut. supre. ē lex æterna. Quandocunq. ergo actus hois procedit in fin. sec. ordi. rationis ē legis æternæ, tunc actus ē rectus; quando aut. ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatu.... Unde req. q. actus hum. ex h. q. ē bonus v. malus, habeat ration. rectitudinis v. peccati. –

Wszystk.: język: moraln: lub niemoral: wyraż. obra: prost. dr: lub krzyw.

prosty – prawy – kręty – krzywy –

Taki sposób mówie.: przypu.: że jest jakaś norma, reguła, z któr. zga. się powin.

wszyst. dobr. czy. przecz.

Takie było przekon. zasw. wszystk. lud: Jeżeli czasem różni. się w ocen. przez. czyn.: nie różnią się w zasad. ogóln. że jedn. czyn. są dobr. a inn. złe. Takaż różni. dobr. i złe zasw. przyjmowo.

Filozof. wszystk. szkół zasw. przyjmo. takie różni. nawet ci, którzy w teor: głosi. wszyst. czyn. być równ. warto: w praktyc. jedn. uważa. za dobr. a drug. za złe – bo wszyscy. na to, co rozumie. przez dobr. i złe.

Chod. więc o wynalez. normy cz. zasa. tych: uprawnió. tak. różni. –

§ 1. Zasa. ~~Utylitarysmu~~ Utylitarysmu

Pod wspóln. nazw. obejmu: mnóstw. szkół filozof: które w tem się zgadz. że nie uznaw. ~~przyjmu~~: stat. jakiej. niezależn. od okoliczn. norm. moraln. lecz moraln. uważ. za wytwór czysto ludz: dokon: czy pod wpływ. chwilow. korzyś. (Bentham), czy przez prawodaw: (Hobbes), czy przez wycznaj: i opin. narod: (Saint-Lambert).

Różni. mię. złem a dobr. czeni czysto subjekt. według. tego czy czyn jakiś chwilo. dla subj: jest korzy. lub niekorzy.

Obowiąz: wyni. z pewno. lub prawdopod. że czyn. nam: osiągn. jak: dobr. (pomnoży. naszą rozkosz.) lub uniknąć złe: (zmniej: nasz. cierpie:)

Utylitar. nie wyklu: czynić dobrze bliźn. gdyż z tego wyni. dla nas korzy. lub przyjem.

Wszystk. te uzko. zgadza. się w tem, że nie
mają norm. objekty. moraln. Praw. lub przykaz.
moraln. powsta. z wolna w społeczn. ludzk.
uchwaln. to, co dla niej było korzyst. i zakaz.
co było szkodliw. Ale takk. praw. nie mogą
zobowiąz. wszystk. mam. jeżeli do nich się stosuj.
to jedyn. dla tego, że dla nas ~~takk~~ korzystn.
być w zgodz. z kodeks. nasz. niż w zatarg.

Uwagi

1) Znowu te teor. wini. mię. dobr. a złe.
bo ta sama czynn. może być jed. lub
dr. wedł. towarzysz. jej okoliczno.
czy była korzyst. jest lub niekorzyst.

2) Teraz. kony. o wartoś. czyn. decydu.
to wszystk. środ. są dobr. prowadz. ~~do celu~~.

3) Gdyż kony. ~~korzyść własn.~~ prowadz. do
celu. społeczno.

4) Prawodaw. nie wystar. aby wymusz.
moraln. jeżeli nie mają sankcy. wyższ.
Trend: prawo: przyjem. lub nie przyjem. pow.
normy moraln. a jeśli za przyjemn. to dla tego, że ...
~~prawo~~, ~~pociecha~~ ~~przeciwn.~~ się ~~...~~ ~~moraln.~~
jeśli się odnosz. to jako
~~lub~~ niemoralno.

5) Narazi. widocz. jest, że obserw. prawo.
państwo. może być niestyteln. niemoral.
czynów.

Gdybyś zaś kony. brali w znacz. najlepsz.
i najszlachet. to i tak nie może być uważan.
za norm. moraln. bo czyn nabier. warto.
swoj. od przedmio. i swe. zat. ~~...~~
czyn nie dla tego ma wartoś., że jest korzystn. lecz w niem samem nie.
przeciw. jest korzystn. dla nas, bo ma
wartość: ta wart. zaś zależy. o tem, czy
jest dobr. lub zły. Zat. jest wewn.
czyn. jakaś norma. —

2) Wszys. zgadz. się na to, że co od-
powie. natu. człow. jest dla nie. kony.
~~uważa się za moral.~~ Ale to odpowie. natu.
co zgad. się z rozum. bo całe życ. ludzk.
powinno być poddan. rozum. Stąd wyni.
że kony. i czyn. ludz. powinna być brane.
stąd, czy odpowia. natu. ludzk. lub bardz.
szczegól. rozumo. a zat. norma czyn.

dobr. będz. w zgodz. ich z rozum.

S. Thom. 2ª IIᵃᵉ q. 145. a. 3. ad 3.
Nihil pō esse simpliciter ē vere utile q. repugnat honestati; quia oportet q. repugnet ultimo fini hoīs, q. ē bonū sec. ratioñē. –

3) Widoczn. jest różni. międz. tem, co jest dobr. a tem, co jest korzystn. Różni. tę każd. czuje. bywa naz. dobr. dla tego, że ma wart. w sob.: a korzystn.: gdy odno. się do czegoś ~~dobr~~ drug.
utile = ordinatū ad aliud
(S. Thom. in IV. Sent. dist. ~~21~~ 49. q. 3. a. ~~1~~ 4. sol. ~~2~~ 3. c.)
aliquid ex ordine ad finē bonitatē quandā sortitur, quæ utilitas nominatur (Id. in II. Sent. dist. 21. q. 1. a. 3 sol.
Nie należy zat. mięsz. dwóch tych pojęć wzgl. różn.
S. Thom. in III. Sent. dist. 35. q. 1. a. 4. sol. 1. c: Dignitas significat bonitatē alicujus propter seipsū; utilitas vero propter aliud. –

4) Korzy: może być prywat. albo publi. Otóż ani jedn. ani dru. nie może być norm. moraln.:
to jest: a) to zginie społecz.
" b) to wszystk. czyn. nie odnoszą się do społecz. nie miałyb.

char. moraln, co jest niedobr.
a oviy tez moraln. publi. opiev. się
na przypadku: —
naucz: cujusq sanctissimi juramenti
violatio e quælib. scelesta e flagitiosa
actio nō solū haud esset improbanda,
verū etiā oīō licita summisq laudibus
efferenda, quando id pro patriæ
amore agatur (Pius IX in consistorio
secreto Cajetæ 20. apr. 1849)

5) Teraz: moraln. czyn. nie zależ: od żadn.
norm. zewnę: bez od rzeczy: który. lub
niektóry: to samo trzyma. zależ. o
sił. V.aid. sił. ludz. dobr: mądr.
do celu dla nas konyst.

Zew. umie: ludz. potępie: takie
twierdz:

6)

§2. Pierw. i głów. zasada moralno. jest Bóg.

Rozwój. tny porząd: istnie:

istnie. - poznaw. - działa.

czyli ontol. logicz. moral.

Każ. z tych porząd. musi mieć swoję pierw. zasa: na któr. się opie. źród. ow. z które. pocho.

Pierw porząd. ontol. jest to widocz. Pyta. się, skąd pocho. świat i rzeczy na nim. Tak. pyta: nauka. jego przyczy. ontol. Przypomn. z Metafi. i z filoz. relig: że jest Bóg i że świa. stwor.

Ostatn. przyczy. czyli zasa. ontol. świat. i wszyst. co jest = Bóg.

Tak samo w porząd. logicz. musi być jakaś praw. ostat. najwyż: która jest źródł. wszyst. - prawd przez nas poznawa. a wew. praw wedł. któr. myśli:

Ostatn. przyczy: porząd. logicz. jest wo. Bóg = Prawda najwyż.

Dla czegoż miałoby być inaczej. w porząd. moral. Tego porząd. ludz. nie wymyśli. jak widać z tego, co się rzekło wyż.

Przez porząd. moral: rozum. zrzed. praw. nadza: stosunk: jakie zachodz. mogą między ludź: ~~działają~~. a osoba. lub rzecza: na które oni działa lub które na nie: działa.

Te ~~które~~ prawa istnie. objektyw. niezależ. od nas - zastaliś je goto: tak. jak gotow. zastal. nas sub.: i świat zewnętrz. A jak. od nas są niezależ. tak od każd. inne. sub. Pocho. więc od Bo: który dla każd. rzeczy jest principium essendi, dla każ. ~~rozu~~ rozu: princip. ~~et~~ cognoscendi. tak samo być principium ~~bene~~ recte agendi.

Postępow. morale: (recte agere) jest postęp. wedł. jak: rozu: a to istnie: w rozu. Boż:

S. Thom. in III. Sent. dist. 23. q. 1. a. 1. sol: - Prima mensura e regula oim ē div. Sapien. unde bonitas e rectitudo s. virtus uniuscujusq. consistit sec. quod attingit ad hoc quod ex Sapien. divi. ordinatur. -

Gdyby zaś kto powiedz. że postęp. moral. odby. się wedł. zasad rozu: jak. wd. u ludzi, który nie przyjmu. Bo. jedyn. zacho. pewn. zasa. moral. u. p. ~~drugiem~~ ludzi drugiemu to to nic inn. to jedn. prawdzi. sankcyą i moc obowiązują: rozu. lud. stąd ma, że zgad. się z rozum. wieczn. czy. z Mądro. Bożą czy. że rozum stworzo. partycypuje z rozu. wiecz. A tak. jest wszys. że roz. lud. poczu. zew. stosow. się do mądr. i prawa Boże.

A jak w rzecz. który się porusza musi zatrzym. się przy jakiejś przyczy. ostatn. który drugie rusz. wszystk. a sama się nie porusza,

Etyk 75

tak i w regulowan. stworzeń. należy się zatrzym. przy czemś pierwsz. co wszyst. reguluje a samo nie podpada pod żadn. regułę wyżs. : otóż co jest regułą najwyżs. a tą jest Bóg (in III Sent. dist. 25. qu. 2. a. 1. sol. 4. ad 2)

Podob. zat. z Św. Tom: Quaestt. disput. de verit. q. 23. a. 6. c: ~~~

primum ex quo pendet ratio omnis justitiae, est sapientia div. Intellectus, quae res constituit in debita proportione et ad se invicem et ad suam causam: in qua quidem proportione ratio justitiae creatae consistit.

To już 13 wiek. przed św. Tom. było przekonan: dawn. Rzym. a przed. Kto, to oni byli kompeten: w stanowie: o praw: i sprawiedliw:

Cic. de leg. II: Hanc igit. video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam nec scitum aliquod esse populorum, sed aeternum quiddam quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam et ultimam mentem esse omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei.....

~~Est enim ratio mensque sapientis ad jubend.~~

Quapropt. lex vera atque princeps, apta ad jubend. et ad vetand. ratio est recta summi Jovis —

Jest to cudzyk. do zdań Hobbesa, o który. wyżej. wspomn.

a zdai. Hobbese w mię. nę wie roin. od

nonn. Ktory jak. Pius IX. w Syllab. §I. n. 3

ubole: twierd. hum. ratione, nullo prorsus

Dei respectu habito, unicum esse boni e

mali arbitrum

lub samże § VII. n. 5 z: mores scientia

posse a div. auctoritate declinare.

Nie jest jedn. to samo, powie. że zasa.

moraln. jest Bóg – a źródł. moraln. jest

wola Boża.

Gdyby kto powie: że coś jest moral. dla

tego, że Bóg tak chce, nienatpli. by błąd.

Jest to błąd Pufendorfa i wiele nowsz. profesor

ale także dawniej. n. p. Occam wiod schol

coś podobn. utrzym

Powiada: Actiones moralium quaedam sunt

praeceptae, quia bonae, quaedam bonae quia

praeceptae a na odwrót: quaedam sunt prohi

bitae quia malae o quaedam malae quia

prohibitae.

Ta teor. ktor. godziłoby się nazw.: supernaturalistyczną. konsekwen. przeprowadz.: znos.

Każd. rzeczy. przyrodz. międz. dobr. a złem, a

zaiborn. tyl. rzeczy. nadprzyrod: wynika

z prawa Boże. Ta sama czynn. mogłaby

być dobr. lub złą, wedł. tego, czy Bóg

ją nakaz. lub zakaza. Gdyb. zaś ktos

mówiłn.: teor. tej utrzym. że pewn. złych

rzeczy międz. Bóg nakaz. nie może, to przy

tem samo już się wypiera: przyznać. że są pewne czyny, które naw. wola Boża nie

może zrob. dobre: –

Eły. 46.

Boż. zasłonem. się nad tem wspomn. zngdzie.
że nie ma żadn. podstaw. bożych.

1) Według mieś jesteś. obowiąz. słuch. Bo.
Dla czego? czy dla tego że B. tak przykaz.
czy że należą. słuch. B. zanim coś nakaz.?
~~Pierw. jest niedorzecz~~: bo obowiąz. słuchan.
nie wynik. stąd że ktoś rozkazuje: lecz że ma
prawo rozkazywać: a my obowiąz. słuchan.
zanim coś rozkaz.: ~~Powtarz. więc drug.~~ że cały obowiąz. słuchan.
osob. która ma prawo rozkazyw. jest niezal.
i ~~uprzed~~. wynik. że słuszn. czy sprawiedl.
jakaś dzienn. od rozkaz. przyszły.
~~Powtarz. więc~~ dla tak. zależn. istotn. od Bo.
i przynależ. pierw: dlatego ma postanow.
za dzienn. od prawa przysz. w.;
Przykł.: Będz. czcił P. Boga Twe.
Będz. czcił ojca Twe. i Matk. Twoj.

Konklu.: z Św. Tom. (contr. Gent. III. c. 129. n. 1.)

Ex praeceptis legis divin. mens hois
ordinatur sub Deo et oia alia quae
sunt in hoie, sub ratione. Hoc aut.
naturalis ordo requir. quod inferiora superiorib.
subdantur. Sunt igit. ea quae lege
divi. praecipiuntur, sec. se naturalit. recta.

2) Każda moraln. musia: by być obowiąz.

3) Gdyby moraln. zależ. od woln. woli
Bo: to :

S. Thom. 1a IIae q. 100. a. 8. ad 2: Dicend. qu. sicut Ap. dicit 2. ad Tim. 2. Deus
fidelis permanet, negare seipsum non pot. Negaret autem seipsum, si ordinem suae justitiae
auferret, cum ipse sit sua justitia. —

Od cza
ludzk.
wyłoż
physi
Ver
wed
Deu
Prin
Kró
Tę
tak
prak
się d
wte:
der
wyła
o. p
miesi
Will
Ty
pra.
spełn
ale w
działa
przew
jeżu
z w
może
ale
pow
Wz
stwo

Od czas. Kanta mów. dużo o autono. woli ludzk. i o heteronomii. K. pogląd swo. ety. wyłoż. w dwóch dzieł: „Grundlegung zur Metaphysik der Sitten" i Kritik der prakt. Vernunft. Główn. pra. moralu: brzmi wedł. nie: Handle so, dass die Maxime deines Willens jederzeit zugleich als Princip einer allgem. Gesetzgebg gelten könne.

Tę zasa. moraln. (Sittengesetz) nazyw. tak: d. prakty. Imperativ, poniew. wzun praktyj. narzu. go woli. Jeżeli wola sama się decyd: wedł. tego rozkaz: do działa. wte: wola jest samodziel: (Autonomie des Willens.) jeże. zaś decyd. się przez wzgląd na jak. cele, mają. być osiąg. n.p. zysk: najwyż: wte: powsta. niesamodziel. samowoli (Heteronomie der Willkür).

Tylko czyn spełnie: przez wzgląd na to pra. jest czy. moral. i obowiąz; kaź. czyn spełnie. z inn. wzgęd. może być legalnym, ale nie będz. czysto moral. Objekt. motyw. działa. ma być jedyn. prawo, subjekt: uzna. prawa. Jeże. opróż uzna. dla prawa jesz. wchodz: inn. motywa n.p. radoś z czynie. dobr. i t. d. wte. czyn ten może być legalny, obowiązkowy (pflichtmässig) ale nie będz. aus Pflicht, t. j. z czyst. pobudz obowiązk.

Wzgląd więc na prawo, i to prawo, które wtedy sam sob. nakł. jest jedyn. czyst. i właściw.

pobud. moralu.

A że naw. protest: wiara: przyjs. te zasa: stąd wardz: mod., uważa: moral: protest. za wyż. od moral. Katol.

Hartmann Phaenomenologie des sittl. Bewusstseins - Berlin 1879 -

choć nie uwz. moral. protest. za najwyż. form. etycz: a naw. nar. z Katoli: zalicz: ją do heteronome Pseudomoral jedn. znajdz. w niej pierwsz. autonomi. i na nim grunt. jej mniema. wyższo.

Wedł. nie. moral. Katol. polega na powa. Kościo. Jedn. racz moral: postanowi. dla Kościo: jedn. niemoral: nieposłuszeń. [przepis:]

p. 80: Das Moralprinzip der kirchl. Autorität erklärt nur Eins für sittlich od. unsittlich: den Gehorsam od. Ungehorsam gegen die Vorschriften d. Kirche.

Powa. naw: że fakty: Kościół stawia swoj: powa. nad boską, skoro przypisu. sob. władz. dyspensow: nie tylk. od własn. przepis. lecz naw. od ogólu. praw moral. boskich

p. 79: (nicht nur von ihren eigenen, sondern auch von manchen göttl. Geboten und vom allgem. Moralgesetze Gottes für bestimmte Fälle zu dispensiren -

Moral. Kościo. uważa H. za najszkodliw. dla człow: i każe walkę przeciw niej prowadz: bis zur Vernichtung des Katholicismus als solchen (p. 82)

Protest. wedł. auto. w tem różni się od Katolic. że znióst władz. Kościo. (p. 83: nast)

ale nie zniś. powagi woli Boskiej. Zniósł sprzeczn.
Kościo: stanowcz. woli Bosk. pozwala indywid.
wstk. tej za pomoc. własn. badan. żąda jedn.
aby wolę bosk: wydobyć: z dokum. objawio:
jednost. uważa: za podst. moraln.

W tem jest wyższ. protest. ale także
połowiczn. Dla tego auto. uważa go za form.
przejścio. od moralno. heteronomij. do
autonomii. —

Autono. zaś bierze H. w znacz. inn.
jak K.: bo sumie.: uważa on także jedn.
za heteron.: a tem sam. za fatalną. zasa.
moraln.: przedst.: autono. to moral. perspek.
gdzie jednost. uważa się za w osobie. Boga
i z własn. woli decyduje się na działa. moraln.
nie dba. o żadn. powsz. zewnętrz. zasad. o
sumie. bo sumie. to wyrób ludzi:

<u>Uwa: nad impera: Kanta.</u>

1) Rozum może odkryw. prawo, ale nie może mu nadaw. mocy dla nas obowiązu.

2) K. nie stanow. dla czego: rozum wydaje takie rozkazy a nie inny — powsz.: zaw. że impera: jest „unbegreiflich";

3) Moraln. staje się czemś zupeł. subiekt. bo rozum indywidu. będzie według swoj. wyo: dyktow: wyro:

4) Samo przypuszcz. że istota jakaś może sobie samej zobowiązyć: jest ~~pełne~~ niemożeb. Można się zobowiązać: ale względ. i wobec jakiej. wyż. n. p. Boga, ale gdy się nie ma nad sobą wyż. nic. to nie podob.

Czy istnie. prawo przyrodz. moralności?

Prawo jakiekol. moraln. = praecepta commune legitimi superioris ad bonum commune

Potrzeba tuż wiary, aby istnie. takie prawo –

Wszystk. tu znajdu. się w przyrodz. praw. moralno: o dwóch z nich nie ma wszelkiej wątpli: był. o jedn. t. j. wolę prawodaw. co był. wola prawodaw. nakła. na nas obowiąz. stosowan. prawa. Że zaś B. chce abyśmy przestrzega: prawa moraln. dowo. się w ten sposób.

Prawo mor: jest wyraz: porząd. moraln. Twórcą zaś porząd. moraln. jest B. Kto na to się zga. musi tak. przyj. że wola B. jest, aby ludz: przestrzega. porząd. mor. bo 1) nie może nie chcieć aby twó. to co ustanow.

2) nie może nie chcieć, aby ludz. dochod. do celu swe: czy. do szczęśliw. najwyż. który nie może być osiągnię. bez przestrzeg. porząd. moraln.

3) wszystk. ludzy porząd. moral: opiera. na Bo: a obowiąz. przestrzeg. go na woli B.

4) Sumieni. nasze czyż. nam przed oczy staw. ten obowiąz: sprawia: zadowol. wewn: z porząd. wszys. dobr: a zgryzo. z powo. złych wszys.

—

Powiec. wyż. się niektó że porząd. moraln. jest Bóg lub raczej wyobrażu Bo. a nie wola przyrody: teraz zaś powiz. że B. chce, aby

przestrzeg. praw. moraln. a zat. odnosi się do woli jego: należy wyróżnić różnic. między wolą B. w ogóle a wolą B. pozytyw.: oraz stosun. praw. moraln. do woli i do mądr. B.

W każd. praw.: treść (materyę) i formę. Treść prawa to, co ono opiewa, forma zaś objaw woli, która każe przestrz. tego, co opiewa.

Zastanaw. się nad praw. moraln.: znajdzie. że i treść jego (mater.) i forma pochodz. od B. ale w spos. różn.:

Treść praw przyrod.: opie. się na mądr. B.

formę zaś na woli B. bo chce aby owej treści przestrzegać.

ale wola Bo. może być albo konieczn. albo wolna

Prawo moraln. wypły. z pierw. bo B. chcąc stwor. człow. nie mógł mu nad. inn. prawa a wtedy musiał żądać treści od nie: aby człow. przestrz. owe. praw: Wola B. która jest dźwign. prawa moraln. nie jest pozytyw. objawio. w czas. lecz jest konieczn. ~~przed~~wieczn. niezmienn.

Celem mow. porząd. moraln. jest najw.: człow. Bóg ten cel na głów. pod owa: każdą obecn. praw: dla teg. nie chce, aby prawa przestrzeg. dla prawa lecz przez wzgląd na cel ostat. człow.

~~Da~~ Po tych uwag. łatwo przyrod. dnię różnie defin. prawa moraln.: przyrod.

S. Tom: Ratio divinæ sapientiæ sec. quod est directiva omn. actionū ē motionū humanar.

S. Aug: Voluntas Dei, ordinē naturalē conservari jubens, perturbari vetans

Typy praw. Kiedy wedeny tak. rozpt. kiedy i jak zost. promulgow.

objektyw. w porządk. moraln. istniej.

subjekt. w rozum. i sumie.

participatio legis æternæ in ratio. nabili natura –

K. 53.
3. VII. 53. Jan